

MENTOR

LIST ZA SREDNJEŠOL-
SKO DIJASTVO. URE
JUJE DR. ANT. BREZNIK

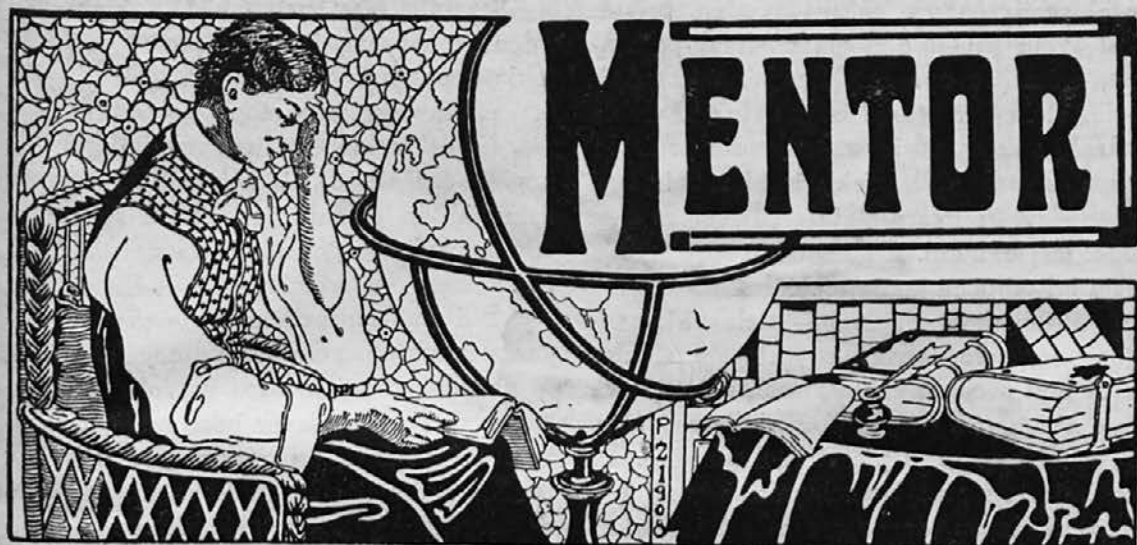
LETNIK IX. ZA L. 19¹⁶/17

ŠT. 3.-4.

VSEBINA:

France Bevk: Tatič. (Dalje)	37
I. Mohorov: Prevodi:	
Rückert: Iz mladostnih dni	42
Helena Voigt-Diederichs: Poldanski strah	43
Börries-Münchhausen: Saul	43
Prof. Fr. Pengov: Med raznimi stanovi. (Konec)	44
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. VII. (Dalje)	50
Prof. Ivan Dolenc: Kaj me je učilo kmetovanje	54
Fr. Omerza: Epigram	57
Dr. I. Samsa: Sokrat. (Dalje)	63
Goethe: Mignon	66
Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev	67
Dr. Iv. Svetina: Diferencialni in integralni račun. (Dalje)	69
Dr. I. Pregelj: Književni pomenki	71
Drobiz:	
*Ὁ ξεῖν ἄγγελος . . . — Zgodovinske anekdote: Političen klovn. Jungova knjižica. Lessingov izprehod. Domišljavost učenjakov. Rumenjak. Dobro jo je izvozil. -- Geografske drobtine: Prebivalci Vatikana. Amerikanski bizon. Starost generalov. Indijanec Šokum Džim umrl. Kaj vse ljudje jedó. O starokitajski vojaščini. — Starost pisave pri semitskih narodih. — Saturnov svetlobni obroč.	

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Letnik IX.

1916/17.

Štev. 3.-4.

France Bevk: Tatič.

(Dalje.)

III.

Tako se je pričelo moje življenje in moja pot. Dnevi so potekali hitro, omamno, zanimalo me je vse, tisoč novih predstav je šlo mimo mene, neznano mnogo novih obrazov...

V hiši je stanovala uradniška vdova, ki je bila vedno črno oblečena, hodila je s pogledom v tla; imela je črne lase in prstane z briljanti. Njena hčerka, osemletna Hanka, žalno oblečena, je spremljala mater in se je poleg tega le redko prikazala na dvorišču. Kadar je pozdravila, je ljubko nagnila glavicco. Imeli so deklo, ki je bila visoka ženska, moškega obraza in hreščече glasu. Šalila se je z Josijem, iz mene se je norčevala, zato sem jo sovražil. Josi je gledal pestunjo, ki je bila mlado, pegasto dekle, molčeče in je vedno postajala po dvorišču.

Razen teh in par manjših otrok ni bilo v hiši nikogar. Nekateri domači prijatelji so hodili v prodajalno, kjer so prebili vse dolge popoldneve pustih dni. Med temi je bila bleda gospodična, ki je imela neprestano solzne oči, mlada in majhna

blagajničarka, ki je rada delila nauke, in visoka, rdečelična prodajalka z vednim smehom na obrazu. Neki osmošolec je nosil gospodu časopise; bledikasti gospodič, sin sosednje gospodinje, je prinašal mestne novice in jih pravil z milim, ženskim glasom, gestikujoč pri tem z blede ročico; imel je močno rdeče obrobljene trepalnice. Stalen gost je bil tudi mlad človek, ki ni delal sploh nič, bil je neredkdkaj pijan in nevedé od česa ginjen do solz; rekli so mu Žan.

Druga vrsta stalnih gostov in prijateljev so bili pijanci. Prišel je ta ali oni nenadoma, kot bi se izkopal iz tal, nič ni zahteval, samo namignil je, ali pa še namignil ne. Nisem ga smel vprašati, »kateriga« zahteva, vedeti sem moral sam, vedeti za vsaktero osebo, zapomniti si brez pomote željo in obraz. Brez dvoma so se mi ravno zato ti ljudje tako vtisnili v spomin, da še danes vidim njih obraze, njih trepetajoče žilnate roke pred seboj.

Mlad gospodar, ki je pozneje zapil celo premoženje, je uprl škilasto oko v mé in me zrl vselej silno prodirajoče, da sem se tresel pred njim. Penzionist Lipar je

ušel svoji ženi po enkrat na dan, privlekel svojo kruljavo nogo, zaklical pritaje-no, oziral se oprezno. Časih pa je prihitela, zbila mu žganje od ust in ga vlekla nazaj; nekoč mi je zagnala stekleničico nazaj v prsa: »Ná, prekleti poba, ti in tvoj gospodar, ki nas ubijata!« Strmel sem in bilo mi je hudo. Za tisti kót prodajalne sem bil odločen jaz in molčal sem.

Prihajali so trepetajoči, delavci in pol-gospoda, celo ženske so prinesle steklenice pod predpasnikom in zahtevale šepetaje, švigajočih pogledov, skrivljenih usten. Privadil sem se in jim strešel po volji. To so bili moji prvi znanci, mislim, vsaj tak občutek imam, da so me celo ljubili, ker sem hotel in znal prikriti njih dejanje v tistem temnem kotu, da so odšli kot bi se ne bilo ničesar zgodilo. — — —

Nekoč sem se uprl in nisem hotel dati žganja dečku, ki se mi je zdel že pijan. Dobil sem od gospoda zaušnico.

Sicer me je imel spočetka gospod rajši nego Josija, katerega je zagovarjala gospa. Kadar ni hotel drv žagati, je zma-gal, ko je ona posegla vmes. Žagal sem sam, da me je bolelo v prsih.

»Ali je težko žagati?« je vprašala Hanka.

»Težko.«

»Zakaj noče Josi?«

»Tako... Nočel!«

Hotela je pomagati, pa ni mogla; no-sila je drva v klet. Malo oko je opazilo vse. Zvečer sem v plačilo zalil tudi njeno gredico.

Na vodnjaku je bilo pestro življenje. Od vseh strani smo se sešli s kanglami, na-govorili se, nasmejali. Središče naše po-zornosti in zabave je bil kleparski vaje-nec Jurko, rdeč v obraz, debel v život, kmetiške zunanosti in glumaškega vede-nja. Idiotsko je zavijal obraz, bulil oči, ge-stikuliral z rokama in govoril s tenkim, cvilečim glasom. Stavili so mu stokrat ena in ista vprašanja.

»Jurko! Ali veš, zakaj si Jurko?«

Napravil je neumne oči, velike kot jih napravi govedo.

»Zato, ker si neumen.« Pokimal je. Eden izmed nas je gonil kolo, voda je tekla v posode.

»Jurko, kako te tepe gospodinja?«

Udaril se je po licih, skakal po eni nogi in kričal: »O jé, o jé!« Ljudje so se ustavljali in gledali, ženske, ki so prihajale po vodo, so godrnjale, mi smo se sme-jali.

Bili smo najrazličnejši po svoji inteli-genci in vzgoji, nekateri že docela razviti in poredni, drugi neumni in dobri. Mnogo stanovskega ponosa je bilo med nami — trgovski vajenci se nismo posebno radi družili s črevljarčki in kovački. Mi smo se pridružili tuintam celo dijakom nižjih razredov, ki so nas »trpeli«. — —

Kmalu po mojem dohodu smo se pe-ljali neko nedeljo v okolico. Z nami je bila večina domačih prijateljev, zahaja-jočih v prodajalno. Družba je bila razpo-sajena, pila je in se smejala. Takrat je bil tudi Josi pijan, jaz sem bil omamljen. Spo-četka mi je bilo lepo, potem sem tiho ždel in gledal vse.

Visoka, rdečelična prodajalka se mi je smejala. »Vi nič ne govorite. Zakaj ni-ste veseli, ko ste mlad? Ali se ne znate smejati? Saj se ne znate smejati!«

Res se nisem mogel smejati, le na-smehnil sem se tako čudno. Josi se je gro-hotal, drugi so peli.

Ko smo prišli domov in sva bila z Jo-sijem sama, me je ta udaril in se mí sme-jal. Celo grohotal se je.

»Zakaj?« sem zaječal.

»Zakaj? Ker si tepecl!« se je smejal pijano. Tepel me je, suval v prsi. Jaz sem ječal, a ob slednjem jeku se je zasmel glasno: »Tepec sil!«

»Pijan si!« sem mu dejal in odbijal udarce, ki so postali srditi in gosti. Na-zadnje sem ga udaril v obraz, naravnost v lice, da je zbežal po stopnicah...

IV.

Imeli so me za suroveža. Jaz nisem dejal ničesar. Gospodovo oko me je me-rilo neprijazno, gospa je vselej obrnila po-

gled proč, kadar sem se ustavil z očmi na njenem drobnem rdečkastem obrazu. Niti opravičil se nisem, nisem mogel klečeplaziti. Mirno in vestno sem hotel vršiti vse in z Josijem sem govoril najpotrebnejše.

Čuvstva zoprnosti do vsega se nisem mogel iznebiti. Sovraštvo ni bilo to, prej prvi pojav prezira, ki je dobival vedno jasnejšo obliko. Mnogo tega, kar sem videl, slišal, doživel, je dobilo v moji duši obliko nejasnega in boleznega razpoloženja, odpora, čuvstva, podobnega grehu. Zdelo se mi je, da moram nerazumljivo poudariti, spoznati, razvozljati, kot da sem jaz kriv polovice vsega tega in je moja življenska naloga, popraviti to. Ali nisem bral nekoč samih izbranih knjig o dobrem? Ali nisem?

To boleče čuvstvo, ki me je mučilo nemalokrat tudi v sanjah, se je naenkrat sprevrglo v brezbržnost. Ne spominjam se sunka, ki me je pripeljal do tega. »Kaj mi mar!« sem dejal in pustil vse, preslišal vse, naj se je zgodilo karkoli. Vendar, ni mi bilo vseeno, neredkokrat sem bil zamisljen.

Ko sva šla z Josijem neko nedeljo k njegovi materi, ki je imela v pol ure oddaljeni vasi malo prodajalnico, mi je ta ponudil cigareto in me gledal, kot da je to čisto naravno. Drugo je prižgal sam. Osupnil sem, kri mi je planila v lica, mravljinici po životu. Hotel sem reči: »Ne smem!« a nisem dejal. Pomislil sem par trenutkov, nešteto predstav mi je šlo skozi možgane. Nato sem skomignil z rameni: »Kaj mi mar!« Josi mi je prižgal cigareto.

Vendar sem bil molčeč in pol cigarete sem vrgel proč.

»Zakaj ne kadiš?«

»Saj sem kadil.« Josi me je gledal prodirno in se tiho smejal.

Njegova mati, mala ženica zgubane ga obraza, malih, a gibčnih oči, naju je pogostila. Mene je gledala ostro in natanko, Josija je božala s pogledom, videl sem, da ga ima rada. Vedel se je razvajeno, mati ga je čuvala z vsako besedo, gojila trmo in egoizem, zadnjo potezo samoljubja. Jaz sem bil raztresen. Mati je priporočala

venomer, naj se imava rada in me zrla pri tem v dno oči.

Ko sva se vračala, me je Josi povabil v gostilno. Šel sem.

Po prvem kozarcu mi je dejal: »Denar imam od matere, veš, od matere.«

Molčal sem. »Zakaj to pravi?« sem pomislil na čokolado in na jutranjo cigareto. Vendar sem molčal.

»Ali si slišal?« je vprašal Josi razdražen.

»Sem,« sem dejal zamolklo.

Spomnil sem se, da je pred par dnevi kupil par stvari in jih skril. Jaz sem jih videl. Kot nadležna muha se je vračalo to v spomin. Zakaj nisem povedal? Kaj jaz vem, zakaj nisem povedal. Josi bi me natepel, nazadnje bi mi rekli, da sem lažnik, ne verjeli bi. Poleg tega je toliko plahosti v človeku — — — »Kaj mi mar!« in pil sem.

»Pijan boš. Ti ne znaš živeti! Vse delaš hlastno!« mi je Josi šepetal z rdečimi očmi in mi vzel kozarec. Gledal sem v mizo.

»Glej, da ne izdaš, da sva pila.«

Pogledal sem ga.

»Kaj treba, da vedo, da mi je dala mati denar. Ali je treba, da vedo?«

Odkimal sem molče.

»No, vidiš,« me je gledal s pijanimi očmi. »Ti si sploh neumen, neroden si...« Potem mi je govoril pritajeno, tiho, važno. Oči so mu čudno sijale, prijel me je celo za roko, smejal se in v tem smehu je bilo mnogo. Saj se komaj zavedam, kaj mi je pravil, kaj se je dogodilo z menoj. Takrat je šumelo v moji glavi, tresel sem se, iz vsega sem razločil samo: »Ali ne veš tega?« — »Ne,« sem dejal. Njegove besede so se mešale vse križem v mojih možganih, brez smisla, polne grdobije in odpora, opotekale se, silile postati moja last. Niso našle pripravljenega prostora, a tudi odganjal jih nisem — negotovo so nihale. Čutil sem, da so razžaljeni vsi moji najdražji ljudje, moj oče, moja mati. Za hip se je dvignil protest v meni.

»Ne, ni res! Ti lažeš!«

»Lažem? Hahaha...« Bilo me je sram, zakaj Josi se je smejal glasno, brez sape, široko. Ljudje so se ozirali name...

Šla sva in Josi je plačal z goldinarjem.

Mene je objelo domotožje, čudna osamelost je legla name. Mislil sem na dom in zdelo se mi je, da se skriva za to besedo pojem: nebo. Kam bi? Kam? Verjemite mi, da sem čutil disharmonijo v sebi. Komu razodeti vse, komu povedati? Nikomur, nikomur!

Tiste dni sem napisal pismo na očeta, ki je veljalo tudi materi, v katerem sem povedal vse, kar sem mogel povedati. Jokal sem se ob tem pismu. Toda nisem ga mogel, nisem ga smel odposlati. Gospod bi ga moral prečitati, poleg tega ima on hranjenih tistih par krajcarjev... Kdo drugi naj čita to pismo kot ta, ki mu je namenjeno? Kdo drugi ga more razumeti? »Spodaj v predalu so znamke«, sem pomislil. Ne, ne! Zažgal sem pismo, pustil vse.

Napisal sem sicer pismo, da mi je dobro, da so prijazni, da... no, mnogo kratkih, mrzlih besed brez vsebine. Gospod je bral in kimal. Pismo je odšlo.

Četudi sem se zatekal v okrilje kratkega stavka: »Kaj mi mar!« mi je bilo vseeno mnogokrat hudo. Kje je ljubezen, knjige, samota, svoboda, gozd? Vsega tega sem imel doma, vsega tega... Enoličnost do bolesti. Parkrat so me poslali kopat se. Ob nedeljah so izginili vsi, jaz sem gledal na prazen trg, kjer se je razlivalo praznično solnce. Zvečer sem šel spat brez večerje. Josi mi je vselej dejal, da je večerjal pri materi.

V.

Ob nedeljah sem pričel iskati družbe. Zašel sem med dijake, ki so se kopali ob reki. Nekdo mi je posodil »Poslednjega Mehikanca«, ki sem ga skrivaj prebral in vrnil. Ko mi je posodil »Čarostrelca«, me je povabil na dom, kjer sem spoznal tudi druge, celo moji rojaki so bili med njimi, dasi smo se šele topot spoznali poblize.

To je bila potem deloma moja družba, povabili so me celo na izprehod.

V šoli je bilo grozno. Med pavzami so se vršile predstave, dvoboji, vse divje in razbrzdano. Nekateri samo smo sedeli mirno in gledali, čudili se in molčali, kvečjemu, da smo odvrnili surovost, ki je bila namenjena nam. Najbolj smo se bali kovaških vajencev, ki so bili najmočnejši in najbolj pretepaški. Simpatičen mi je bil ključavničarski vajenec Filip, visok fant, zamišljenih, nekoliko otožnih oči, ki je vedno bral knjige in pri tem brskal z odprtimi nožičem po klopi. Bil je sin podeželskega učitelja in imel radi tega in vsled svoje mirnosti pri enih temvečje spoštovanje, a pri drugih, surovih, neko sovraštvo, ki se kaže vselej proti sovrstnim, v preteklosti ali drugače više stojčim osebam, ki so na ta ali oni način dospeli v njih krog. To je splošen pojav naše družbe. On je bil miren proti vsemu. Samo enkrat je vzkipeł. Ta dogodek živi še danes pred menoj.

Rdečelas pegast fant se je oglasil nekoč prvi s hreščočim glasom.

»Filip ima nožek. Ukradel ga je — gospodarjev je.«

Ta obtožba je bila predrzna. Filip je vstal, obraz mu je pobledel, bliskovito je premeril rdečelasca. Tudi nekaterim drugim je bilo težko. Tako drzne obdolžitve niso pričakovali. Ostali so sprevideli, da je prizor smešen, zato so opozorili druge: »Pst, pst!«

»Ponovi!« je dejal Filip trdo, a mirno.

Rdečelascu je upadel pogum, zato je molčal in se potuhnil v klop. Napet izraz na Filipovem obrazu je popuščal, kazalo je, da se stvar konča mirno, kar se oglasi nekdo samo zato, da bi vzdržal situacijo.

»Kaj boš? Ali ne kradeš in nosiš domov?«

Filip se mi je smilil. Pobledel je kot stena in trepetal, na ustnih se je izrazila bolest, stisnjena roka je sunkoma udarila onega v prsi — —

V tem je vstopil učitelj. Bilo je izpraševanja in pričanja pol ure. Učitelj je mol-

čal za trenutek, motril naše obraze in dejal z mirnim poudarkom.

»Prebolita vsak svojo bolečino in živita v prijateljstvu in prepričana, da je vse to grdo in neumno.«

Tihi in potrti smo zrl v klop. Poleg mene je sedel krojaški vajenec Pavel in se nagnil k meni. »Ali misliš, da je kradel v resnici?«

»Ne,« sem strepetal. »Ni.«

»Ti si neumen! Tudi je lahko — kaj nam mar! Vidiš —« mi je pokazal neznatno stvar sicer, ki se je ne spominjam — »to sem vzela...«

Utihnila sva — učitelj naju je motril. Meni je zvonilo v glavi neprestano in tisti predmet na dlani mi je plaval nerazločno pred očmi.

Poskušal sem se seznaniti s Filipom. Neke nedelje popoldne sem ga dobil v drevoredu. Nejasna teža, ležeča na srcu, mi ni hotela strani — hotel sem se je iznebiti.

»Ali je tvoj oče učitelj?«

»Da,« je dejal in umolknil.

»Učitelj biti ni lepo,« sem dejal.

»Moj oče pravi, da je lepo!«

»In ti nisi učitelj?«

»Ne! Še štiri brate imam, ki ne bodo učitelji — ne kaj več, ker ne morejo biti. Ti tega ne razumeš? — Ali bereš knjige?«

»Berem,« sem dejal. Nato sva molčala par trenutkov. Čez nekaj časa sem dejal počasi, gledaje vanj: »Tisto v šoli — je bilo — grdo — —«

Pogledal me je in dejal čez dolgo: »Grdo je bilo. Ali ne krade tisti, ki me je obdolžil?« Pobledele je kot tistikrat v šoli in trepetala mu je beseda. Hkrati pa je dobil njegov obraz prejšnji izraz, ozrl se je name, me živo pogledal in se skoraj nasmešnil: »Ali kradeš ti?«

Ustrašil sem se; spravil me je v zadrego in užalil. Zakaj je dejal to? Ločila sva se kot prijatelja.

Takrat je prišel v predmestje velikanški cirkus, ki je zlezal v glavo vseh meščanov: vsak pogovor tiste dni se je sukalo samo krog njega. Oddaleč sem videl veli-

kanski šator, postavljen v nekaterih urah, ki je mislil ostati samo par dni. Moja radoznalost je trepetala. Kaj more biti pod tistim ogromnim platnenim šatorom? Kaj le more biti pod njim? Živali in ljudje, o katerih sem samo bral in nisem nič sanjal, da bi jih bil kdaj videl. Levi, tigri, Indijanci, Arabci... Sanjal sem o njem.

Josi je stopil do gospoda: »Ali bova šla v cirkus?«

»Če bosta pridna.«

No, tedaj pridna. Ne vem, če sva si kdaj tako prizadevala kot takrat, pričakovanje nama je sijalo raz obraz. Ko pa je prišel tisti trenutek, se gospod ni zmenil. Stopil sem do njega jaz: »Ali greva?« Obrnil je goldinar parkrat v roki, goldinar, s katerim bi bil mogel kupiti najino ljubezen in hvaležnost, in ga položil nazaj v predal: »Ne!«

Tedaj: ne! Vedela sva že ob pogoju: »če bosta pridna« vse. Kako vseobsežna je ta fraza! Zdaj preizkušaj, ugiblji, preišljuj, če morda res nisi bil priden ali kateri najmanjši pregrešek si storil. To naju je bolelo in ne smem tajiti, da sem se s sovraštvom spominjal na to. Bilo mi je, kot da sem izgubil pol življenja.

Tudi ob nedeljah nisem bil več prost. Izpraševali so naju, kod hodiva, in ne, kaj da jeva in večerjava. Dali so tiskati reklamne listke, ki sva jih raznašala. Josi se je navadno izgubil, nisem ga videl več in hodil sem sam. Kmetje so prejemale liste z nezaupljivostjo, norčevali se celo. Jaz sem blodil poparjen po nedeljskem solncu, krog prazničnih hiš. Ko me je dobila družba dijakov, me je vzela sabo in mi kupila jesti.

Zvečer sem vprašal Josija: »Kje si bil?«

»V Ž...«

»Tam sem bil jaz.«

Pobledele je in me pogledal skozi polzaprte oči: »Tam si bil ti?«

»Študentje so mi dali jesti.«

»Tudi meni — — se je — dobro godilo — —« je spravil obotavljaje iz sebe.

»Ali imaš denar?«

»Ne! — Kaj misliš? — —«

Ko sva bila naslednji večer sama v prodajalnici, sem klečal na tleh in pometal z omelom v najtemnejšem kotu prah izpod pulta. Zadel sem na nekaj trdega. Bil je kos sladkorja, ki sem ga pobral, dvignil glavo in ga položil tiho in brez šuma na pult. Istočasno mi je ušel pogled preko pulta k blagajniškemu predalu, kjer je stal Josi, gledal zamišljen v njegovo vsebino in tisti hip vtaknil nekaj v desni žep telovnika. Čuvstva, ki me je obšlo ta trenutek, ne morem popisati. Bilo je nekaj posebnega, ne morem ga primerjati nobenemu drugih doznatkov.

Sklonil sem se in ždel mirno. Nekaj se je vršilo v meni. Slednja žilica v meni je trepetala, začutil sem pijanost in omo-

tico. Ko sem se dvignil, sem uprl oči v Josija, ta je stal v svojem kotu in grizel nohte.

»Kaj je?« me je vprašal, glas se mu je potresel.

»Nič,« sem dejal in umaknil pogled.

Ko sva šla k večerji, sem se opotekel.

»Hribovec,« tako so me zmerjali, »je pijan,« je dejal Josi. Pogledal sem ga ostro in očitajoče.

»Morda je bolan. Bled je videti...« je dejala gospa.

»Naj gre spat!«

Nisem jedel, čutil sem v resnici močan glavobol. Vstal sem, stopil na hodnik in zbežal po stopnicah v sobo, kjer sem se naslonil z vročim čelom na hladno okno.

(Dalje.)

J. Mohorov: Prevodi.

Rückert: Iz mladostnih dni.

1. Iz mladostnih dni, iz mladostnih dni
peva v srca nepokoj;
daleko leži, daleko leži
ves delež moj!
2. Kaj le ptič golči, kaj le ptič golči,
pomladanskih sel čarov?
Se li še glasi, se li še glasi
oj spev njegov?
3. »Vzela sem slovo, vzela sem slovo,
skrinje so težké bilè;
vračam se poznó, vračam se poznó,
so prazne vse!«
4. Otrok vedrih lic, otrok vedrih lic,
moder kdo je kakor on?
Ume petje ptic, ume petje ptic
kakor Salomon.
5. O domači kraj, o domači kraj,
v svet naj lepi, sveti tvoj,
vzplava v sanjah vsaj, vzplava v sanjah vsaj
duh moj, duh moj!
6. Ko slovo sem vzela, ko slovo sem vzela,
svet mi poln je bil tako;
sem nazaj prispel, sem nazaj prispel,
je vse prazno!
7. Lastovka že gre, lastovka že gre,
skrinja polna, glej!
Prazno je srce, prazno je srce
v ves vek poslej!
8. Kar izgubil si, kar izgubil si,
lastovka ne da nazaj,
ona le golči, ona le golči
ko davno kdaj!
9. »Vzela sem slovo, vzela sem slovó,
skrinje so težké bilè;
— vračam se poznó, vračam se poznó,
so prazne vse!«

Helena Voigt-Diederichs: Poldanski strah.

1. Vijuga pot, vsečez dne julskega žehteče
na maku in na ovsu svit leži,
in v morju barve, belkasto paleče,
plavač — metulj na cvete seda rdeče,
omahne, s krili bije, se lovi...
2. Čuvajnica. Od strešnih skrilj mrlijo
lomeč se žarki, sila bleska mrè.
In brzojavni drogi se vrstijo,
po njih se žice — kačice lovijo,
dokler da hrastov jih gozdič požre.
3. Mir, kakor v polusnu. Tu votlo hlopotanje;
galebov preplašenih vstane glas
iz grud, žehtečih kvišku nad oranje;
gostí se v grom v oddaljeno mrmranje,
in gre zdivjano bliže zmage gaz.
4. In tračnice zvenče. Mimó sopiha,
drdra in ropotá in je prešlo...
Še plaho cvet tam kraj ovinka niha, —
meglica bela v žarevici vsiha —
iz dalj p o v o ž e n kriknil je nekdo...

Börries-Münchhausen: Saul.

Je v skalnatem grobu Samuel sodnik pokopan,
in v Izraelu kralj je Saul temán.
Temnó mu za jutra pred bitko oko zagori,
in mračno za ljudstvom bežečim opolnoči.
Pač k Bogu očetov ob žgalnem oltarju ihti,
pač belega ovna Mu po postavi dari,
pač juncev krvi široki curki teko,
raz beli kamen čez rjavo rokó mu lijó,
za zbrano molitev, za kri, za sulice moč...
Ne čuje stari Bog več ljudstva ko nekoč! —
Ob ognjih pri šotorih kralj Saul veli:
»Poiščite mi ženo, ki mrtvece budí!«
In šli so k veščici v En Dor opolnoči.
Trikrat trka kralj, preden odpret mu hiti,
trikrat do smrtnih vrat šalomaj kriči,
pri tretjem viku zapah smrtnih vrat odleti.
In kuha megla in čarovnica deje tačas:
»Iz dna vidim vojaka vstajati jaz!«
In plašč in krzno pardovo odgrinja dim,
kralj Saul vidi in Samuel sodnik je pred njim:
»Iz smrti v luč dnevno, kdo meni vstati veli?«
— — — — —
»Poslušati stare molitve Visoki mudi,
od kamena žgalnega dim po tleh se vali
in luči in sanje molčijo in prórok molči.
Mojí sini in jaz, strmeli smo v žgalni pepel,
mojim sinom in meni molitev in kri je vzal —
Mojí sini in jaz, boj bojevali smo vroč
— in padlo ubitih je tisoč eno noč!«
In čuti je glas, ki golči in ne tu in ne tam:
»Jutri so sini pri meni, pri meni ti sam!«
Krikne kralj, od srca mu polje kri,
a nad Gilboa usodno mu jutro dani...

Prof. Fr. Pengov: Med različnimi stanovi.

(Konec.)

Pridelovalci žita in sočivja.

Živinoreja brez poljedelstva je nesmišljiva; kjer je govedo, mora biti tudi ne le seno iz travnika, ampak tudi slama za rezanico in nastil, otrobi in žito za mleko in pitanje živine.

Iz naših prejšnjih pogovorov poznamo že mravlje kot živinorejke (listne ušice, mravogosti); so pa tudi skrbne žitarice. Mravlje-žitarice so znane že iz pradavnih časov. Pisatelja Aristotel in Plinij, rimska pesnika Virgil in Horac in drugi omenjajo mravlje-žitarice bodisi kot resni naravoslovci, bodisi kot pesniki. Plautus, slavni rimski burkež, je napisal komedijo, v kateri nastopa tudi suženj, kateri je zapravil večjo mu zaupano vsoto denarja. Ko ga vprašajo, kam da je vtaknil denar, odgovori nedolžno-naivno: »Saj vendar denar ravno tako hitro izgine kakor makovo zrnje, ki ga streseš pred mravlje.«

Znana je tudi starega Grka Ezopa mična pravljica o mravlji in murnu:

»Vse poletje je godel in pel muren, mravlja pa se je potila. A prišla je v deželo jesen in muren ni imel kaj v usta dejati. V tej stiski se zateče k pridni mravlji, naj bi mu posodila potrebnega žita do pomladi. Tedaj da ji povrne prav vestno kapital z obrestmi vred. »Kaj si vendar počel čez leto?« ga vpraša mravlja začudeno. »Noč in dan sem v zeleni travi pel,« odgovori muren. »Tako?« odvrne mravlja. »Prej si godel in pel? Dobro. Zdaj pa še pleši povrhu!«

V deželah ob Sredozemskem morju so mravlje-žitarice pogostna prikazen, ki je ne boš lahko prezrl. Svoja gnezda, ki se dvigajo po strniščih, tlakajo čez in čez z drobnimi kamenčki; na večer zazidajo celo vrata, tako da ne ugameš, kje je vhod. O teh mravljah, ki spadajo k vrsti *Aphaenogaster* ali *Messor barbarus*, poroča že modri Salomon. V svojih pregovorih ti naroča: »Pojdi tja k mravlji, o lenuh, in opazuj njena pota in uči se modrosti! —

Ona nima ne vodnika, ne učenika, ne gospodarja. In vendar pripravlja poleti svojo jed in zbira ob žetvi svojo zalogo.«

Mravlje-žitarice pa ne nabirajo samo zrnja, ki izpade samo od sebe, ampak plezajo tudi na žitne bilke in tudi po sili jemlje.

Sredozemske žitarice niso prav nič izbirčne; skoro od vseh vrst, ki rasto blizu gnezda, znašajo seme. Nič manj nego 28 rastlinskih vrst poznamo, katerih seme so našli v Messorjevih gnezdih. Tudi ne ostanejo vedno na potu poštenja; tudi iz njih naredi prilika tatove. Če so v bližini človeška žitna skladišča, izkopljejo mravlje do njih podzemeljske tunele in napolnijo v kratkem svoje žitnice. Če ni drugače, gredo tudi na očiten rop, vdero v gnezda svojih sosed in jih opleni: menda vpliva na mravlje slabi zgled naših pridnih čebelic, ki se prelevijo časih tudi v roparice; sicer sta si pa mravlja in čebela kot kožokrilca z želom v bližnjem sorodstvu.

Čudovita je množina blaga, ki se nahaja večkrat v mravljinjih skladiščih ali silos. Dr. K. Escherih je dobil v Biskri v alžirski Sahari večkrat iz enega samega gnezda po dve perišči zrnja. Zrnje ni raztreseno po hodnikih in galerijah, ampak lepo spravljeno v posebnih žitnih kaščah. Iz tolikšne množine nakopičenega žita lahko umemo, zakaj da židovski talmud natančno določa, komu da pripada žito, ki se najde v mravljiščih.

Nanošeno zrnje mravljinčici očistijo in olupijo, lupine (otrobi) spravijo ven, zrnje (kaša, ječmenček) pa roma v skladišče, dokler ne pride na vrsto za hrano. Da zrnje ne vzkali, skrbe mravlje pred vsem za suho shrambo. Če začne kaliti, poročajo nekateri opazovalci, tedaj posnemajo mravlje hrčka, odglodajo kali in posuše zrnje na solncu. Prof. K. Sajó pa meni, da je v mravljiščih še vedno dovolj vlage, toplote in zraka za kaljenje žita. Po njegovem mnenju je za kaljenje potreba še nadaljnega činitelja (faktorja): majčkenih

bitij ali mikroorganizmov, katerim pravimo bakterije. Če ima Sajó prav, potem bi utegnila podložnica anarhistično-socialistične mravljinje države zabraniti kaljenje na ta način, da obvaruje zrnje pred kalilnimi bakterijami, n. pr. s pomočjo svoje hude mravljinje kisline. Saj so imeli ljudje v prejšnjih časih tudi podobno metodo (način) za ohranjanje žita čez zimo:

V ilovnata tla so skopali navpične rove, spodaj bolj široke, pri ustju pa toliko ozke, da je mogel ravno še človek skozi. Te podspnice so bile globoke okoli 3 m. Pred porabo so jame razkužili s tem, da so jih napolnili s slamo in jo zažgali; nato so nasuli vanje žita, odprtino pokrili z deskami in na vrhu napravili še mal griček iz ilovke. Žito se je držalo prav dobro do bodoče žetve.

Kadar pa hočejo mravlje-poljedelke, da zrnje vzkali, ga nekoliko zmočijo in ovlažijo. To store vselej, preden ga uživajo. Kadar namreč zrno kali, se spremeni njegov škrob (moka) v sladkor, s katerim se hranijo v naravnih razmerah mlade žitne kalice. Tukaj pa stopi Afenogaster na mesto kalic in použije s pohlepom škrobni sladkor, ki mu tako silno ugaja. Opazovali so, da mravlja kalečemu zrnu najprej obgloda kalček, potem nese zrno na sonce, da se posuši in oprazi, potem pa ga nese zopet v gnezdo nazaj »na mizo«. Mravlja posnema tukaj pivovarja, ki na podoben način v velikih tvornicah spreminja dragoceni ječmen v slad (malc), iz tega šele kuha nato pivo, ki je po redilnosti brez primere manj vredno od surovine.

Kakor použivajo mravlje v sladkor spremenjeni škrob na podoben način, meni K. Sajó, morejo jesti vse mravlje tudi meso. To se jim posreči najbrže na ta način, da oslinijo meso s posebnim pepsinastim sokom, ki raztaplja beljakovine; kar se raztopi, to precej tudi polizejo. Na ta način lahko porabiš mravljišče za svojega anatomskega pomagača, kot je storil moj učenec zadnje počitnice s polhom. Položil je njegovo glavo na mravljišče in v

kratkem so mu jo oglodale pridne anatomke do belih kosti. Na podoben način lahko dobiš lepih celih okostnic ali skeletov od ptic, miši, krta, rovke, žab, kač itd.

Mravlje-žitarice imajo kot umne gospodinje delo lepo porazdeljeno med seboj; posebni oddelki žanjejo, drugi nosijo zrnje domov; doma pa čakajo posebno majhni mravljinčki, palčki med tovariši, ki skrbе, da zrnje ne kali ob neugodnem, a začne kaliti ob pravem času. — Čas žetve je različen. V afrikanski puščavi je poletje doba sedmih suhih krav, na južnem Francoskem pa je zima nemili čas leta. Zato je pa tudi v Tunisu in Alžiru žetev spomladi, na Francoskem pa jeseni.

Poleg Messorja imamo še celo vrsto drugih mravelj žitaric, ki čujejo na čudna imena Fejdole, Tetramorij in druge. Poznamo pa tudi slučaje, ko ena in ista vrsta napravlja v Afriki redno velike žitnice, v Evropi pa le redko in še takrat majhne. Tako ravna znana naša drnovščica (Tetramorij). Čemu bi ji tudi bile zaloge pozimi, ki jo itak prespijo!

Še slavnejše nego poljedelke starega sveta so kmetice novega sveta, n. pr. m e k s i k a n s k a m r a v l j a - p o l j e d e l k a. Vrsta po imenu Pogonomyrmex barbatus (bradata) zida gričasta gnezda. Okoli njih izgledi tla in jih obda s polmetra visokim okopnim obročem. Lincecum poroča, da uničijo te mravlje okrog mravljišča vse rastje, izvzemši eno samo travo, mravljinji riž (Aristida stricta), čigar zrelo zrnje očistijo plev in znosijo v gnezdo. Po novejših preiskavah pa je to le pravljica. Wheeler namreč poroča l. 1902., da te kmetice ne gojijo omenjenega riža nalašč, ampak da nastopa le slučajno v bližini gnezd. Mravlje znašajo zrnje, ki prekmalu vzkali iz svojih shramb, in ga razmetavajo okoli gnezda. Glavni smoter, zakaj da uničujejo mravlje rastlinstvo v bližini gnezda, pa bo najbrž ta, da more solnce kar najintenzivneje ogrevati gnezdo in tako ovirati kaljenje nako-pičenega zrnja.

Žeti tam, kjer so drugi sejali, pač ni posebna umetnost. Imamo pa tudi živali, ki vzgajajo vrste sočivja, kakršno se zunaj v prosti naravi sploh ne nahaja.

Brazilijanski pregovor pravi: »Ne človek, ampak mravlja je gospodar Braziliije.« In res so mravlje v tropičnih (vlažno-toplih) krajih po svojem številu in različnih pasmah velisila, s katero mora računati rastlinstvo in živalstvo in ki ji večkrat celo človek ni kos.

Najbolj zanimive mravlje tropične Amerike so gotovo mravlje-krojačice, Braziljanec jih imenuje »sauba«, znanstvenik pa »Atta cephalotes« (mravlja-debeloglavka jim je rekel Erjavec). Če te, dragi moj, zanese kdaj pot v Brazilijo, se boš gotovo seznanil ob robu prvega gozda s temi vrtnaricami, ki jih kar mrgoli po potih. Nekatere nosijo visoko nad glavo kosce listja, za grošek velike, kot bi imele odrpte solnčnike, druge pa hitijo v nasprotni smeri po novo breme. Če greš za tem zadnjim oddelkom, te bo pripeljala pot do mladih dreves in grmov pomaranče, drevesa mango in citrone. Mravlje splezajo na drevje in si narežejo na robu listov pripravnih tovorov. Če ga spremljamo zopet ob vrnitvi, vidimo, da se pomeša med cel sprevod vrstnic enake stroke; v občinsko cesto naše potnice se stekajo vedno nova pota, kmalu se spremeni pot v večjo deželno cesto in slednjič ima cesarska cesta celo 7 do 8 palcev širjave in gneča na njej je gostejša nego po cestah new-yorških.

Pot je dolga in časih do pol angleške milje, preden pride naša tovarnica do gnezda. To obstoji iz nizkih, širokih holmov rjave, glinaste prsti, nad katerimi je vse rastje zamorjeno, ker mu mravlje sproti pogrizejo popje in listje. Mnogoštevilni cevkastih hodniki, od 1 do 8 palcev v premeru, vodijo v notranje gnezdo. To je podobno velikanskim luknjičastim (morskim) gobam. Nekatere gobe so sive (sveže narejene), druge, starejše, so temnejše barve. Tisoči in tisoči delavk se pe-

čajo s tem, da grizejo in žvečijo nanošeno listje in oblikujejo prežvečke v majhne kroglice. Iz teh zidajo svoje labirinte (vrtove s križpoti, da se moraš izgubiti v njih), svoje stanovanje, podobno visečim vrtovom, kot jih je imela tudi slavna asirska kraljica Semiramida. Če ti pokažem mrvico prsti teh gnezd pod drobnogledom, se prepričaš na lastne oči, da imaš pred seboj košček zmlatega listja, ki je pa ves preprežen z belimi nitkami, kot s plesnijo. Te nitke niso nič drugega nego takozvano podgobje ali micelij glive, zvane Rozites gongylophora. Podgobje je glavni rastlinski del vsakega gobana, pa naj se že imenuje pečenka ali lisičica, dobri zagoreli jurček ali strupena našminkana mušnica. To, kar v jeseni nabiramo v gozdu, so le nadzemjska plodišča (bet in klobuk), glavna rastlina gobanova pa raste v zemlji kot belkasta pajčina. »Atta«-mravlje ne puste nikdar, da bi se razvile kdaj na njihovem vrtu gobe, vsak poganjek odklestijo sproti. Zato pa, glej čudo! Končiči podgobja se debelijo v cele kupčke mičnih glavic, ki jim pravimo »kolerabe«.

Te kolerabe se v prosti naravi ne nahajajo nikjer; vzgojile so jih le mravlje kot razumne vrtnarice, podobno kot človek korenje in repo, peso in zelje, karfijolo in solato iz divjih rastlin. Te kolerabice imajo v sebi veliko beljaka in so edina hrana pridnim poljedelkam.

Tukaj imamo edin čudovit zgled, da si izredijo živali same svoje rastline za živež. Kakor hitro bi človek zanemaril negovanje svojih kulturnih (pitomih) rastlin, bi podivjale; isto se zgodi s »kolerabami« atta-mravljincev. Če zapusti naselbina kako svojo farmo, poženo iz zagnojenege, a sedaj zapuščenega podgobja ponosne gobe, do 15 cm visoke, ki nosijo spodaj listaste klobuke, na vrhu luske, vitki bet pa ima obroček. Umetnost mravlje-krojačice je celo mnogo starejša od človeške; kajti davno preden je človek kultiviral prvo svojo zeljnato glavo in si ukrotil prvega konjiča, so že gojile mravlje svoje gobe.

Kdo ne občuduje Modrosti božje, ki se kaže v tako neznatnih stvarcah, kot so mravljinca, v tako sijajni luči!

Vrtnarska umetnost pa ni pri vseh mravljah razvita enako visoko. Najviše stojita vrsta *Atta* in pa *Acromyrmex*. Mravlja *Trachymyrmex* (*myrmex* = mravlja) uporablja drevesno listje le v majhni meri, zato pa več drugačnih snovi. *Apterostigma* pa je še manj napredovala in uporablja za svoje gredice le še blato gosenic, drobce škroba in podobne organske snovi; prideluje čisto drugačne glive kot gori omenjene sorodnice. Nekatere mravlje pridelujejo mnogo finejše kolerabice nego druge, tako da poznamo celo vrsto teh umetnic, od preproste zeljarice do akademično izobrazene vrtnarice.

Z nič manjšo pravico kot pri mravljah govorimo o pridelovanju gliv pri termitih, ki jim pravijo tudi bele mravlje, dasi so mnogo bliže v sorodu s kačjim mrežokrilim pastirjem nego s kožokrilato mravljo. Vrtnarsko delovanje termitov je podobno onemu, ki smo ga opazovali pri mravljah, le da uporabljajo termitje mesto listja drobno zmlet les, ki je ves preprežen z nitkastim podgobjem ali micelijem neke gobe, podobne naši pečenki (kukmaku ali šampinjonu). Kadar je del te leseno-glivaste pogače izlužen in izrabljen, ga termitje odstranijo in nadomeste z novim žaganjem. Zato pa porabijo neštete množice termitov tudi neizmerne množine lesa. Najraje se lotevajo mrtvega, suhega, trohljenelega lesa. Leseno pohištvo in človeško orodje jim je prav dobro došlo polje za njihovo uničevalno delo. Nobena stvar iz lesa, papirja ali usnja ni varna pred njimi. Ker rovarijo vedno le v varnem kritju, v notranjščini lesa, zato ne opaziš zlepa njihove škode. Tako izžirajo termitje podboje, grede, okvire pri oknih, da cela nastrešja toliko časa, dokler ne preostane samo še zunanja plast, nekaj milimetrov debela. Če se našloniš na tako gredo, — na videz bi nosila cel polk! — se ti razprši v prah. Tako so uničili termitje že mnogo hiš, plotov,

hišnih oprav, mostov. Marsikak vlak je že skočil s tira, ker so nesrečni naši vrtnarji razjedli železniške pragove, in marsikak nasip se je razpočil, ker so ti škodljivci uničili lesene opornike in preluknjali zemljo. V tropskih deželah je mnogo, mnogo vrst termitov in njih naselbine štejejo na milijone prebivalcev; zato so naravna sila, ki se ji mora človek braniti z velikimi stroški.

V Afriki in Indiji so glivorejci zlasti termitje iz rodu *Termes*, *Eutermes* in *Acanthotermes*.

Celo med hrošči imamo specialiste za hrano. Škodljivih zalubnikov (lubadarjev) in njihovih rovov pod smrekovim in borovim lubjem — kdo jih še ni videl? A težko se bo našlo kaj več naših prijateljev, ki bi vedeli, da imajo naši škodljivci ne samo v Ameriki, ampak tudi v Evropi sorodnike, ki uživajo hrano nekdanjih poganskih bogov — ambrozijo. In vendar je tako.

Po hodnikih raznih zalubnikov rasto redno glivice, zvane ambrozija, ki so pa različne vrste, kakor so različni tudi njih konsumentje (uživalci). Tako najdemo v rovih lubadarja, ki čuje na ime *Xyloterus saxeseni*, vedno isto glivico, pa naj bo listnato drevo, ki ga je napal hrošč, še tako različne vrste. Iz spolstenege podgobja poganjajo kvišku nitke, na njih koncu pa sedijo mehurčaste stanice. Te stanice niso trosonosci, to je plodila glive, ampak prav posebna vrsta stanic, »ambrozijske stanice«, nekaj podobnega, kot so »kolerabice« pri mravljincah vrste *atta*. Te stanice so hrana lubadarjev in njihovih ličink. Ta hrana je beljakovinska, z dušcem bogata hrana, kakor pri človeški hrani meso, jajca, sir. A odkodi jemlje glivica sama svoj dušec? —

Nekateri naravoslovci trdijo, da nasadi zalubnikova samica glivno podgobje (zarodek za poznejše gobe) na gredico iz lesne moke, katero gnoji z odpadki ličink, ki so precej dušičnati. Ker pa segajo micelijeve nitke globoko v les, je še verjetnejša razlaga, da jemlje glive drevesu sa-

memu najboljšo hrano in življenje, torej tudi beljakovine.

V naših krajih gojita ambrozijo plemeni Xyleborus in Xyloterus, ki živita na sadnem drevju in drugih listovcih, pa tudi na iglavcih. Povsodi pa, naj si bo v starem ali novem svetu, delajo veliko škodo. Tako poznamo iz severne Amerike škodljivca, ki pustoši pomarančno drevje in sladkorni trs, iz srednje Amerike uničevalca kavčukovega drevja, na otoku Cejlonu rovavi po čajevem grmovju, v Guatemali po kakaovcu in na Javi, v Tonkinu ter v vzhodni Afriki pustoši dragocene nasade kave.

Zanimivo je dejstvo, da redijo gobe le taki hrošči, ki rijejo po lesu, ki ima pač malo redilnih snovi v sebi, ne potrebujejo pa vrtnarske umetnosti one vrste zalubnikov, ki gnezdijo v redilnejši skorji, še manj pa one, ki imajo svojo zalego v semenju, ki je kar nabito z redilnimi snovmi, n. pr. v dateljnih, areka-orehah, v kavinem zrnju itd. Iz tega vidiš, prijatelj, da tudi pri hroščih sila kola lomi in ustvarja posebno kasto (stan) vrtnarjev.

Hrošče posnemajo celo neznatne male šiškariče v pridelovanju glivic. Tako se n. pr. hranijo ličinke Asfondilije z glivicami, ki preraščajo notranje stene votlin pri šiškah, ki jih provzročajo te kozokrilke na raznih rastlinah, na kaparah, lučniku, črnobini ali svinjskem korenu, šmarni detelji in drugih rastlinah.

Razširjeno pridelovanje gliv v živalstvu nas nehote opozarja na važni narodno-gospodarski pomen gob za človeka. Stiska vojnege časa nam je pokazala, da imamo v naših gozdovih veliko zakladov, za katere smo se v miru premalo menili. V kakšnih časih ima gobe Francoz! V samem Parizu pridelajo in vzgoje na leto v podzemeljskih kamnolomih in starih kletih za enajst milijonov kron pečenke (šampinjona). Na celem Francoskem pa štirikrat toliko.

V majhni pivovarni so napravili že sedaj ob vojski mal poskus s šampinjonom. Na samo 5 m² velikem prostoru so nasa-

dili pečenke in v dobi 3 mesecev so pridelali vsak dan 1—3 funte gob.

Po svoji redilnosti so gobe drugi vrtni zelenjadi enakovredne, deloma jo pa še znatno presejajo, kar velja zlasti za izvrstni namizni gobi: za pečenko in jurčke.

Nekateri ljudje imajo pred gobami sploh velik strah, ker se je tu in tam kdo zastrupil z njimi. V resnici pa je število zares strupenih gob v primeri z užitnimi tako majhno, da kar zgine. Če torej hočemo vzbuditi v ljudstvu uspešno zanimanje za gobe kot hranilo, mu moramo pomoči najprej, da se znebi predsodka o splošni strupenosti gob. V srednji Evropi spraviš komaj 10 vrst skupaj, ki jih smeš z večjo ali manjšo pravico prištevati med strupnice; nikakor pa ni pretirano, ako naštevajo okoli 200 vrst užitnih gob. Izmed teh je zopet 50—60 vrst prav dobrih, ravno toliko jih ima »prvi red«, so nekoliko manj okusne, ostanek pa je manj vreden, zasluži red »komaj zadostno«. Ni prava navada naših gospodinj, da pripravljajo za jed le gobe ene in iste vrste, mnogo bolje bi opravile, ko bi servirale (prinašale na mizo) zmes raznih gob. S tem bi postale nekatere močno aromatične gobe, ki se ti vsled obilnega vonja šame prav kmalu upró, prava dišava in začimba za druge.

Žal, da ni na tem mestu prilike opisati najvažnejših užitnih in strupenih gob. Sicer pa to niti potrebno ni. Kajti ne gre toliko za to, da pozna ljudstvo kolikor mogoče veliko število užitnih gob, glavna reč je, da spozna natančno majhno število zares strupenih vrst, te pa po vseh njihovih lastnostih in posebnostih in da jih ve natančno ločiti od podobnih užitnih gob. Le na ta način bi prišlo ljudstvo do spoznanja gob in bi postale te prava ljudska hrana. Da morejo to v resnici biti, spoznamo iz velikanskih množin, ki prihajajo ob rodovitnih letinah na trg; če si videl le na ljubljanskem trgu naval gob v letošnjem poletju, mi boš rad pritrdil.

L. 1902. so prinesli na monakovski trg na Bavarskem 8500—9000 stotov gob; če računamo funt po 30 vinarjev, je utrgovalo

revno ljudstvo zanje najmanj $\frac{1}{3}$ milijona kron; samih jurčkov je bilo vmes 3000 do 3500 stotov.

Na dunajski trg prihaja jeseni vsak dan po 600—1000 stotov gob, ki imajo povprečno vrednost 255.000 K.

Marsikakemu ljubitelju gob se je gotovo že vzbudila želja: ko bi si pač mogel tudi človek vsak čas pridelati slastnih gobic doma, kot smo videli pri mravljah in termitih! Kako bi bilo lepo!

In vendar ni nič lažjega kot to, prijatelj. Če imaš na razpolago kak pr o s t o r p o d z e m l j o, naj bo že klet ali drvarnica ali kaka prazna gorka gredica na vrtu, da je le varna pred neposrednim dežjem in solncem, pa imaš že dan glaven pogoj za pridelovanje najboljše vrste gob, pečenke ali šampinjona.

Drugi pogoj je zelo redilen k o n j s k i g n o j, to je konjščak od živali, ki so bile krmljene z ovsom, dobrim senom in rezanico iz ržene slame. Gnoj se mora skozi tri tedne na prostem dobro uležati in dozoreti, preden ga rabiš.

Iz samega konjščaka nasuješ v kleti gredico široko $1-1\frac{1}{4}$ m, visoko 30—35 cm, ki naj bo v sredi nekoliko višja nego ob straneh. Ko se je temperatura v gnojni gredici čez kakih 8—10 dni toliko izravnala, da ima od znotraj še 20—25° C, tedaj je prišel čas, da potakneš šampinjonov zarodek, to je podgobje.

Z a r o d je tretji (pravzaprav pa prvi) prevažni pogoj za uspešno goborejo; dobiš ga pri večjih vrtnarjih (poznam tvrdo Henrik Proksch, vrtnar v Jägerndorfu, Šlezija). Znamenje dobrega podgobja je, da je šotasta kepa, ki jo kupiš, pretkana s

kolikor moči enakomernimi tankimi nitkami; te nitke so ravno micelij.

V razdaljah po 20 cm napraviš s prstom v gredico luknje 5—10 cm globoke in široke. V vsako vtakni za jajce debel kosec zaroda, zakrij zopet z gnojem in potlači. Da ostane toplina bolj enakomerna, je dobro pokriti gredice z lahkimi deskami, še bolje pa s slamnatimi štorjami ali z navadno slamo.

V 2—4 tednih se ti pokaže razvoj zaroda na ta način, da je površina gredice prevlečena z belimi nitkami, podgobjem. Tedaj odstrani slamo in pokrij gredico s prav rodovitnim kompostom kakih 5 cm na debelo.

Čez 2—3 tedne nato se že prične žetev tvojega truda, od začetka bolj skromna, potem pa od tedna do tedna bogatejša, dokler ne doseže viška, na katerem ostane 2—3 mesece.

Toplina prostora, v katerem gojiš šampinjon, naj bo po možnosti vedno enaka, 15—20° C. Skrbeti je treba tudi za prezračevanje, za potrebno vlago, a te je prej preveč nego premalo. Normalna doba za vsak šampinjonov nasad traja 3—4 mesece. Ko je dohodek že pičel, posuši del prsti s podgobjem, ki ga porabiš za prihodnjo kulturo. Gnoj, ki si ga rabil enkrat, ni več za rabo, nadomestiti ga moraš z novim.

Če hočeš imeti vedno slastno pečenko na mizi, uvedi nekako kolobarjenje: obdelaj prvič samo polovico prostora, ki ga imaš na razpolago, in čez kaka dva meseca vzemi šele drugo polovico pod kulturo. Tako se bo vrstila žetev za žetvijo skozi leto in dan. Poskusi in prepričaj se!

Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada.

(Dalje.)

VII.

Pravi in koj odhiti skoz vrata Hektor bleščeči,
njemu ob strani pa brat Aleksandros koraka, ko v srcu
strastno želita oba, da se bijeta v metežu bojnem.
Kot če brodnikom je bog naklonil po čakanju željnem
veter ugoden, ko vsi so že trudni od vožnje po morju
z glatkimi vesli in vsem oslabeledi so udje od truda:
tadva dospela tako sta k Trojancem po čakanju željnem.

8. Sina nato Aleksandros dobi Areitoja kneza,
namreč Menestija, z Arne doma, ki ga s Filomeduso
tam volooko rodil Areitoos je batonosec.
Hektor zadene pa v vrat pod bronastim robom čelade
s sulico Eionéja in ude razveže junaku.
Glavkos, Hipolohov sin, mož likijskih hrabri poveljnik,
v strašnem pa metežu bojnem Ifínoja, Déksija sina,
s kopjem zadene v ramó, ko skočil na voz je svoj urni.
Zvrne na tla se z vozá in vez se pretrga mu udov.
17. Z žalostjo zdajci zazre sovooka boginja Atena,
kak da v pregroznem vrvenju ji padajo njeni Argejci;
hitro stopi in skoči iz sinje višave Olimpa
v Ilion, mestece sveto. Naproti hiti ji Apolon,
doli iz Pergama zroč, ker zmago privošči Trojancem.
Srečata zdaj se oba, gredoč si naproti, pri hrastu.
Zevsa oglasi se sin, knez božji Apolon, najprvo:
»Kaj prihitela si spet, ti Zevsa velikega hčerka,
sem iz olimpskih višav? Navdal li pogum te je velik?
Zmago da mar podeliš menjajočo se v vojski Danajcem?
Nič ti seve ni hudó, če umirajo vrste Trojancev.
Daj no, posluhni me malo, to mnogo pač bolje bi bilo!
Konec storimo za danes borenju in divjemu klanju!
Vojska pozneje naj traja naprej, da se iztečejo dnevi
Troje na ljubo Ahajcem, ker v a j i n a srčna je želja
taka, boginji nesmrtni, da mesto se to-le razruši.«
33. Njemu odvrne nato sovooka boginja Atena:
»Zgódi tako se, zaščitnik! Saj isto sem mislila sama,
ko sem hitela z Olimpa k Trojancem in vrstam Ahajcev.
Vendar kako pa želiš, da konec bi storil se boju?«
37. Zevsa odvrne ji sin, knez božji Apolon, ter pravi:
»Hektorju močni pogum podžgiva, krotečemu konje,
sam bo li hotel kogá od Danajcev poklicati vunkaj,
v groznem da boju sovražnem poskusila svoje bi sile.
Mislim, Ahajci nato z golenjaki iz brona strmeči
posljejo enega vun, da s Hektorjem božjim se bije.«
43. Pravi in koj sovooka boginja Atena uboga.
Helenos, Priamov sin predragi, razumel je v duhu,
kar sta sklenila med sabo bogova pri skupnem posvetu;
k Hektorju stopi tedaj ter pravi, rekoč mu besedo:
»Hektor, Priamov sin, ki meriš v razumu se s Zevsom,
bi me li slušati hotel? Saj brat sem ti vendar po rodu.
Drugi sedé naj, jim reci, Trojanci in tudi Ahajci,

ti pa pokliči junaka, ki prvi od vseh je Ahajcev,
v groznem da boju sovražnem poskusila svoje bi sile;
ni še usojeno namreč, da smrt bi zadela te danes.
Takšen je namreč bil glas, ki čul od bogov sem ga večnih.»

54. Pravi in Hektor zasliši z velikim veseljem besedo.
Vstopi se sredi Trojancev in vrste nazaj zadržuje,
kopje na sredi držoč, in vsi se usedejo mirno.
Sesti veli Agamemnon Ahajcem, možem z golenjaki,
tudi Atena se usede in z lokom srebrnim Apolon
gori visoko na hrast ščitonosca Zeusa očeta.
Kakor dve ptici oba, kot jastreba dva tu sedita
ter veselita se môž, ki gosto pred njima sedijo,
svetle čelade pa v zrak mole jim in sulice s štiti.
Kakor tresoč kolobar se razlije čez morskó gladino,
kadar zahodnik zaveje, morjé pa pod njim počrni se:
take Ahajcev vrsté in Trojancev na polju sedijo.
Hektor pa zdajci se dvigne ter pravi med njimi besede:
»Čujte, Trojanci, in vi, možje z golenjaki, Ahajci,
naj vam povem, kar u prsih srcé mi storiti veleva!
Zevs nam iz sinjih višav izvršiti ni pustil zaveze,
hoče obojim le zlo in húdo dotlej nam določa,
dokler nam Troje z a v z e l i ne bodete z močnimi stolpi,
al pa premagamo mi vas pri ladjah plujočih po morju.
Ker pa junaki pri vas so najboljši, kar vseh je Ahajcev,
komur veleva srcé med temi, da z mano se bije,
semkaj naj stopi iz vrst, da s Hektorjem božjim se meri.
Vendar predlagam pa to in Zeusa za pričo izvolim:
m e n e če o n i zadel bo z dolgokoničastim bronom,
vzame opravo naj krasno in k ladijam votlim odnese,
truplo pa moje domov naj vrne, da bodo Trojanci
vsaj ga sežgali lahkó in žene Trojancev po smrti.
N j e g a če j a z bom zadel in čast mi nakloni Apolon,
krasno opravo bom vzel in v Ilion sveti odnesel
ter jo obesil v svetišču Apolona daljnostrelca,
truplo pa mrtvo oddal bom k ladijam z lepimi boki,
da ga pokopljejo lahko možje kodroglavi Ahajci
ter spomenik naredé ob širokem mu kje Helespontu.
Marsikateri kedaj še v poznejših rodovih bo rekel,
z ladijo mnogoveslato na morje če plul bude temno:
,To spomenik je možá, ki že davno pokriva ga gruda.
Bil je izvrsten junak, a umoril ga Hektor je svetli.'
To bo dejal in meni nikdár ne bo slava minila.«
92. Hektor tako govori. Vse mirno, ne gane se nihče;
sram jim ne dá odkloniti, a strah ne ponudbo sprejeti.
Slednjič pa vendar vstane ter pravi nato Menelaos,
graja jih, kara močno, ko vzdihne iz srca globoko:
»Strašno gorjé, vi bahači, Ahajci, a kaj še — Ahajke!
Res da sramota bo to in húdo, od sile prehudo,
ako Danajcev nihčè se zdaj Hektorju v bran ne postavi.
Vsi, kar vas tukaj sedi brez sfca, brez čuta nečasti,
vsi spremenite v vodo se in zemljo, segnijte docela!
Vzamem pa j a z si oklep! Saj vem, da je zgoraj nad nami
v rókah nesmrtnih bogov, komú je odločena zmaga.«
103. To jim tedaj govori in obleče opravo si krasno.
Zdaj, Menelaos, končal bi bil drago življenje gotovo
v Hektorja silnih rokáh, ker on je bil mnogo močnejši,

da ne priskočijo koj in te primejo kralji Ahajcev.
 Prime Atrejevič sam, mogočni vladar Agamemnon,
 hitro mu desno rokó ter pravi, rekoč mu besedo:
 »Blazno ravnaš, Menelaos, ki Zevs te ohranja! Nikakor
 zate nespamet ta ni. Četudi boli te, prenesi,
 v tekmi ne drzni nikar bojevati se z možem močnejšim,
 s Hektorjem, Priama sinom; saj groza je njega še drugih.
 Z njim še Ahilevs se sam ne upa u boj se spustiti,
 ki je junakom ponos, a vendar prekaša te mnogo.
 Torej v tovarišev krog ti stopi in mirno se usedi,
 bodo že drugega dali, da s tem se bo meril, Ahajci.
 Da, neustrašen je res, sit bojnega ni še vrvenja,
 vendar pa pravim, da rad bo prekrižal kolena, če morda
 pete odnese iz boja in strašnega bojnega klanja.«

120. S temi besedami bratu junak je srcé pregovoril,
 kajti govoril je prav. Uboga. Veselega srca
 vzamejo z rame nato mu oprode bleščečo opravo.
 Nestor pa vstane potem med Argejci in pravi jim to-le:
 »Koliko zlo, o gorje! prihaja nad zemljo ahajsko!
 Glasno zastokal zares vozoborec bi stari mi Peleus,
 vrli Mirmídonov čet svetovalec in jasni govornik,
 ki zaigralo srcé mu veselja je, ko me je vprašal
 v svoji palači po rodu in stariših, kar je Ahajcev.
 Ko bi zdaj slišal, da vsi se pred Hektorjem skrivajo plašni,
 gorko predrage roké k nesmrtnim bi dvignil bogovom,
 naj bi se v Hadov vam dom pogreznila duša na mestu.
 O da sem, oče ti Zevs, Atena in Fojbos Apolon,
 mlad kot ob urno tekočem valovju sem bil Keladonta!
 Pilijski tam so se bili in v sulici slavni Arkadci
 tik ob zidovju pri Fejah, ob Járdana strugah globokih.
 V prve jim stopi vrsté Erevtálion slični bogovom,
 ki je na rámah imel Areítoja kneza opravo.
 Knez Areítoos to je, ki sploh Batonosec s priimkom
 vsi so ga zvali možjé in lépo prepasane žéne;
 kajti nikdár bojeval se ni z lokom in sulico dolgo,
 ampak z železnim le batom razganjal je vrste sovražne.
 Njega Likurgos ubil je z zvijačo — z močjo bi ga nikdar —
 v neki ožini na potu, kjer torej pogina zabranil
 ni mu železni bil bat, ker prej prehití ga Likurgos:
 v sredo zabode mu kopje in znak se prevrne na zemljo.
 Vzame nato mu opravo, ki dal jo je bronastí Ares.
 Nosil potem jo je sam med Areja bojno vrvenje.
 Ko so pa starosti leta objela Likurgá v palači,
 dragemu dal je oprodi Erevtaliónu opravo.
 V ti-le opravi tedaj je izzival največje junake,
 tí pa so tresli strahu se in nihče se predenj ni drznil.
 Zdajci pa mene na boj izpodbode pogum moj predrzni,
 ki se ne meni za strah, a bil sem med vsemi najmlajši.
 Stopim po robu mu jaz in slavo nakloni Atena.
 Bil je gotovo junak največji, kar mož sem umoril:
 dolg in širok velikan, ki je ležal na tleh drgetaje.
 Zdaj da tako sem še mlad in moč bi mi bila še stalna!
 Kmalu udaril z menoj bi Hektor se s čopastim šlemom.
 Vi pa junaki sicer najboljši od vseh ste Ahajcev,
 vendar nihče ne želi, da bi stopil pred Hektorja voljno.«

161. Starček jih graja tako. Kar vstane devet jih ob enem.
 Prvi poskoči od vseh Agamemnon, knez med junaki,

močni za njim Diomedes Tidejevič skoči po konci,
 kmalu za njima Ajanta vsa silne moči napojena,
 dalje Idómenevs hrabri in Idomenejev oproda
 močni Meríones sam, ki se z Arejem meri morilcem,
 hkrati Evripilos tudi, Evajmonov sinko prekrasni,
 Toas, Andrajmonov sin, in božji Odisevs kot zadnji.
 Ti so pripravljene vsi, da borijo se s Hektorjem božjim.
 Nestor nato vozoborec gerenijski zopet jim pravi:
 »Zdaj pa vadjajte po vrsti, katerega žreb li zadene.
 Ta razveselil bo namreč Ahajce, može z golenjaki,
 vendar občutil radost tudi sam bo u srcu, če morda
 pete odnese iz boja in strašnega bojnega klanja.«

175. To govori jim in žreb si označi vsakteri po vrsti,
 vrže u šlem ga nato Agamemnona, sina Atreja.
 Ljudstvo pa moli gorko in róke povzdigne k bogovom.
 Marsikateri je rekel obrnjen k širnemu nebu:
 »Oče ti Zevs, na Ajanta al sina Tideja naj pade,
 al pa na kralja Miken, z zlatom bogatega mesta!«
181. To govore, vozoborec gerenijski Nestor pa trese;
 skočil iz šlema je žreb, kot sami so vsi si želeli,
 namreč Ajántov. In glasnik, noseč ga povsod med krdelom,
 kaže prvakom ga vsem Ahajcev, na desni pričeniš.
 Kdor ga med njimi spozna, da žreb ni njegov, mu odkima.
 Ko pa do onega pride, noseč ga povsod med krdelom,
 ki ga začrtal in vrgel v čelado je, Ajas bleščéči,
 róko nastavi in glasnik gre k njemu in vrže ga noter.
 Ta ga po znaku spozna, radósti srcé mu zapolje.
 Zraven nogé ga zažene na tla in veselo zakliče:
 »Moj je, tovariši, žreb in srcé poskakuje veselja
 samemu tudi, ker mislim, da Hektorja božjega zmagam.
 Dokler oprave za boj ne oblečem si torej pripravne,
 k Zevsu molite medtem vi, Krona mogočnemu sinu,
 t i h o sami med seboj, da ne slišijo tega Trojanci,
 ali pa j a v n o lahkó, ker vendar nas strah ni nikogar.
 Nihče, če nočem, z m o č j o ne prežene me, dasi on hoče,
 s s p r e t n o s t j o tudi nikdar, ker i mene ni sred Salamine
 mati rodila tako in nevednega butca vzgojila.«
200. Pravi in molijo k Zevsu, Krona mogočnemu sinu.
 Marsikateri je rekel obrnjen k širnemu nebu:
 »Oče ti Zevs, ki vladaš iz Ide, prečastni, vsevišnji!
 Zmago nakloni Ajantu, on slavo naj krasno doseže!
 Toda če vleče te skrb in ljubezen do Hektorja tudi,
 i s t o obema daj moč in slavo obema e n a k o !«
206. To govorijo in Ajas pripravi se z bronom blestečim.
 Ko pa oblekel si vso je opravo okoli telesa,
 urno odide nato, kot korakal bi Ares pregrozni,
 kadar odhaja med bojne vrsté, ki Zevs jim mogočni
 v jezi zanetil je boj srcé glodajočega krega:
 takšen pregrozni je Ajas, ko vstane, zaslomba Ahajcev,
 ko na obrazu igra se mu strašnem smehljaj, a z nogami
 stopa velikih korakov in kopje vihti dolgosenčno.
 Radosti bije srce zdaj Argejcem, ko gledajo v njega,
 hkrati Trojancem pa vsem se stresejo groze kolena,
 Hektorju samemu, glej, bojevitemu srce utriplje.
 Toda kako naj boječe zbeži in kako se umakne

spet med krdelo nazaj, ko s a m ga je k boju priklical!
 Ajas do njega dospe. Kot stolp njegov ščit je ogromen,
 bronast, iz sedem plasti, ki ga Tihios sam je naredil,
 najbolj izvrsten strojar, ki doma je bil v mestecu Hili.
 Torej naredil mu ščit blesteči iz kož je sedmero
 dobro rejenih volov, kot osma pa plast je iz bron.
 Tega pred prsi držeč Telamonovič Ajas junaški
 stopi pred Hektorja tik ter pravi tako mu grozeče:
 »Zdajle, ko, Hektor, si sam, se prepričal na lastni boš koži,
 kakšnih izvrstnih junakov dobi se še sredi Danažcev,
 tudi ko ni Ahileja, ki vrste kot lev razdvojuje.
 Toda pri ladjah leži zavutih, plujočih po morju,
 v srcu razjarjen močno Agamemnonu, ljudstev pastirju.
 Vendar smo taki i m i, da ti stopimo lahko na prste,
 mnogi celó! — Pa dovolj! Kar začni mi z bojem in borbo.

(Dalje.)

Prof. Ivan Dolenc: Kaj me je učilo kmetovanje.

Eno pomlad in dve poletji sem preživel kot kmet na srednjevelikem gorskem posestvu, ki rabi za obdelovanje kakih šest pridnih, delavnih moči, od katerih pa je vojska vzela štiri. Moje delo je bilo enako kmetovemu, prav tako tudi hrana in vse življenje. Zora me je klicala na njivo, v gozd, na travnik, v mesto s konjem, noč me je dobila dostikrat še pri delu. Pekoče solnce me je samo priganjalo k večji naglici, češ: »Izrabi lepo vreme!«, dež ni dal skoro nikdar povoda za počitek. Bilo mi je do tega, da se obdrži med vojsko osirotelim otrokom dom, da jim oskrbim življenske pogoje ob času, ko ni bilo misliti na to, da bi se otroci prehranili s kupljenim živežem. V tej vojski smo se naučili vsi nebroj resnic, ki bi jih v mirnem času ne bili niti razumeli, da nam jih je kdo razlagal. Naj je bil kdo v tem času vojak, delavec, uradnik ali kmet, vsak bo imel v kroniki svojega življenja leta 1914—1917 ali še dalje obdelana v posebnem poglavju. Jaz štejem dobo svojega kmetovanja med tako poučne mesece življenja, da sem mnenja, da se v tako kratki dobi nisem naučil še nikdar bolj potrebnih stvari kot sedaj.

Najprej gledam sedaj vse kmetovo življenje z bistrejšimi očmi kot poprej. Pot me pelje skozi polje. Vsaka njiva, vsak travnik,

vsaka skladovnica drv mi pripoveduje svojo zgodbo, živo vidim pred seboj hlapca, ki je vozil gnoj, orača, plevice, tudi kovača, ki je poostril osti na brani. Rast žita na njivi mi označuje prebivalce v hiši, preden jih vidim. Gospodarjeva težka noga in trda roka mi pravita povest o rabi sekire, vil, cepca in lemeža, o dnevih, ko ni bilo časa za počitek ne podnevi ne ponoči, ko je telo izvrševalo ob vročini in dežju težka dela, ki ubijajo prožnost udov; pripovedujeta mi o poletnih dnevih, ko ni časa, da bi si kmet opral s telesa znoj, prah, ki si ga je nabral na podu, gnoj, ki mu je pri delu v hlevu pustil sledove na koži in obleki, ko je 16 ur dolgi dan še prekratek, da bi mogel lepo opraviti svoje posle. Saj ima od kresa naprej vsak teden svoje opravilo, zamujena ura se ne vrne več; delo, izvršeno prepozno, povzroči, da te prehiti čas tudi pri sledečih. In samo če ti gre delo gladko od rok, imaš od njega korist in veselje. Poznanje kmetovega življenja ti bo odprlo njegovo srce, ker ti bo upognjena postava seljakova klicala: Nihil fit sine causa!

Kmetov stan — najtežji stan! Skrb in delo dan na dan! Ubija se in trudi, da se v jamo zgrudi.

Odrplo se ti bopana kmetih tudi umevanje fantovega vri-

skaindekletove pesmi, kmetškega veselja in duhovitosti, pridnosti in bogovdanosti. Prišla je pomlad. — Kmetovega otroka ni čuvala sitna gospodinja v zatohli sobi, ni ga mučila skrb, kako se bo odrezal drugi dan v šoli; ni ga zadrževal mojster v tesni delavnici; tuji ljudje ga niso skušali asimilirati sebi, brez ozira na njegovo naravo in domačo vzgojo. Očetov gozd ga je pozdravljaj v novi obleki, ptiček mu je pel na veji, muren pred luknjo in čebela na beli češnji, pod zaščito očetovo in materino je rasel kot mlado drevo in se razvijal po stopinjah staršev, kakor ga je silila narava sama. Solnce in zrak sta mu dala vse na življensko pot, kar sta mogla. Kakor je za rastlino, aklimatizirano na naše podnebje, vsak letni čas pravi: pomlad jo obudi k življenju in obda z lepoto in vonjem, poletje jo dozori, v jeseni in pozimi pa hrani druge s svojim pridelkom, tako so tudi v kmetovem življenju prehodi iz ene dobe v drugo naravni in človeka zadovoljujoči. Kot isker konj, tako je dajal mladenič duška prekipavajoči življenski moči in svobodi z vriskom; kot občuti roža solnce in mrak, roso in slano, tako je dekletova pesem pričala o solncu in mrazu, o jasnini in oblakih.

Pridnost je naravna spremljevalka kmetovega dela. Skupno delo povzroči tekmo: nikdo ne mara zaostajati. Uspeh na polju opominja k solidnosti, ker površno obdelana njiva glasno toži kmeta sosedom, da ji ne da, kar bi morala imeti, in nepokošen travnik ter zmočeno seno mu očitata, da vstaja prepozno in se obrača prepočasi. Rebra na kravi vpijejo nad deklo, naj jo oskrbuje vestneje. In ko vozi kmet s konjem po cesti, ga toži dobra žival vsakemu mimoidočemu: »Grd je gospodar, ne da mi, kar mi gre!« Kaj je pridnost? Samozatajevanje, položeno na oltar dolžnosti. V tej kreposti vadi kmeta njegovo delo neprestano. Cel dan miglja okrog po svojem posestvu, najsi telo ponavlja svoja vabila k počitku, in nebroj del je, grdih in težkih, ki bi se jih človek ne lotil, ako bi se utegnil sam sebi smiliti. In ta vaja v

pridnosti se prične pri gruntarskem otroku že v ranih letih, ko je le poraben za kako delo. Bajtarski otroci imajo v tem oziru malo bolj prosto mladost. A posledice se čutijo večkrat dolga leta. Poznam gospodarja, ki pri sprejemu v službo vedno daje prednost poslu, rojenemu na gruntu. Izjeme so pa seveda tu prav tako kot povsod.

Da uspevajo otroci s kmetov tudi v šolah vobče dobro, temu je iskati vzroka prav tako v trdnejšem zdravju kmetškega dijaka kot v njegovi vzgoji k pridnosti od mladih nog.

Dasi ceni kmet pridnost kot glavni pogoj uspeha, uvidi vendar, da je odvisno njegovo delo še od drugih činiteljev, ki niso v njegovi moči. Toča ne vpraša, kako je bila njiva obdelana. Slana pomori bujno in zanikarno ajdo. Ako Bog ne da sreče, je zastonj pridnost, zastonj skrb. Zato pričakuje kmet na eni strani vse od Boga, na drugi strani pa vse od svoje pridnosti. In to je pravo stališče, ki ga uči jezuit Pesch v svojem molitveniku za izobražence »Das religiöse Leben«: »Bete, als hülfe kein Arbeiten; arbeite, als hülfe kein Beten.« Življenska modrost biva v kmetu; a ta modrost ni vcepljena od zunaj, zrastle je takorekoč v njem samem; zato je tudi v svojih nazorih tako stalen in miren, ker nima v svoji glavi idej, glede katerih veljavnosti bi imel vsak dan neprijetne skušnje. Kar je pošteno, velja najdalje! Žalibog je to prepričanje med ljudmi vedno bolj redko, a vendar si ga je kmet rešil še največ. Na poštenem kmetu bo vedno našel somišljenika tisti, ki bo zagovarjal poštenost, zdravje (to se pravi take razmere, da more v njih zrasti telesno čvrst rod) in vero v Boga. Vsakdanja skušnja ga je naučila, ceniti te tri dobrine.

Samostojnost in svoboda sta doma na kmetih. Kmet se prepričuje dan na dan o resnici, da se ima za uspeh v gospodarstvu zahvaliti res skoro izključno sebi in Bogu. Njemu ne podari nikdo ničesar. Vsako zrno žita je s težavo in znojem odkupljeno zemlji, v vsakem vzrejenem govedu je kondenzirano takorekoč njego-

vo samozatajevanje. Po protekciji on ne pride nikamor! Protekcije kmet sploh ne pozna. Kakor v resnici delaš, tako si plačan kot hlapec in kot dekla (in seveda tudi kot gospodar). In če opravljaš svoje delo, bo v veliko večji skrbi gospodar, da izgubi tebe, kot ti, da prideš ob službo. Deset vrat ti je odprtih, če se ti ena zapro. Biti dober hlapec ali dobra dekla, ki opravlja svoje

Velesovo : Kremser-Schmidt, Sv. Vincencij Fer.

delo samostojno in ne čaka šele opominov »od zgoraj«, to zahteva celega človeka; več samozatajevanja je treba dobremu poslu kot dobremu uradniku. Nekaj resnice je vendar v sicer tendenčno pobarvani karakteristiki, s katero je označil uradnika Šimnov oče, trgovec (»Dom in Svet« 1916, str. 258): »Tu ni treba misli, ne varčnosti,

ampak neke količine znanja in vaje. Kar koli napraviš, je predpisano, ni njegovo delo. Plačo in proste ure zabije kakorkoli.« Uradnik, ki je za kaj, ima dostikrat veliko in odgovornega dela, a za trud časovno omejenih uradnih ur ga vendar odškoduje resničnost zadnjega stavka v navedeni označbi, dočim je vsaj pri nas posel vprežen ves čas, ki mu ostane od večkrat pičlo odmerjenega spanja.

Gospodar in posel sta pri delu in pri jedi popolnoma tovariša. Dober hlapec, porabna dekla sta večkrat bolj podobna gostu v hiši kot uslužbencu: vse ga skuša pri hiši pridržati; nikdo mu ne reče žal besede. Ta slučaj je sicer precej redek, ker je krepost pravičnosti, ki podeljuje vsakemu svoje, prav tako težka za gospodarja kot za posla in se človek kaj lahko oddalji od nje. Splošno pa je že pri nas pomanjkanje poslov tako veliko, da smatra vsak gospodar za veliko srečo, če ima dobrega uslužbenca; temu primerno ž njim tudi ravna.

Če je že posel tako neodvisen, pa velja to tem bolj o gospodarju. Predstojnika nima; celo na odjemalce ni navezan, kot n. pr. obrtnik (rokodellec in trgovec). Stanuje v svoji hiši. Ako gleda, da ne pride v konflikt s svetno gosposko, mu ne more nikdo delati kakih težkoč; naravnost suveren je. Te suverenosti mu ne krati nihče, ker si jo sproti zasluži vsak dan. Kdor ga zavida — alo, vzemi motiko v roko, obleci kmetško obleko in živi ob njegovi preprosti hrani — pa si boš še ti zaslužil neodvisnost, ako ti diši! Med največje dobičke svojega kmetovanja štejem dvigajočo zavest, da sem še vedno duševno in telesno zmožen, zaslužiti si kruh z delom svojih rok, ako se iz kateregakoli vzroka druge vrvi potrgajo.

Kmetovanje uči človeka misliti realno. Kdor ne bo gospodaril previdno in pazil na vsako reč, bo kmalu dogospodaril. Če ne bo poleti delal, bo pozimi in spomladi stradal. Ta neizprosna trda logika življenja ga nauči temeljito, rabiti čas in priložnosti za zaslužek. Tudi z denarjem je bilo pred vojsko tako, da je moral kmet dvakrat premisliti in enkrat kupiti, ako se

je hotel ogniti pritiskanju na kljuke vrat v posojilnico. V tej intenzivni skrbi kmetovi za živež in denarno ravnovesje leži tudi eden glavnih vzrokov, zakaj kmetski stan tako počasi napreduje. Manjka časa, da bi se izobrazil s popotovanjem, obiskovanjem šol in tečajev, sistematičnim čitanjem strokovnih knjig. Tudi živi dostikrat preveč osamljen na samotnih posestvih, strani od kulturnih središč. Tako ne najde on poti do izobrazbe in izobrazba ne do njega. Za tehnično napredovanje je treba večkrat tudi malo eksperimentirati, kako se bo kaka stvar obnesla. Mnogi kmetje to tudi delajo; pri mnogih pa se ima vsak napredek boriti z različnimi težkočami: stoletno tradicijo, s težkočo, ob neizdatnih podatkih preštudirati rentabiliteto novotarije itd. Boljše žitne

letine bomo imeli samo ob pravilni rabi umetnih gnojil. Ni pa isto gnojilo za vsako prst. Ako kmet noče dati svoje zemlje preiskati kemično, mora sam preizkušati rentabiliteto raznih gnojil na svoji zemlji. Za take reči pa ni treba samo časa in malo razpoložljivega denarja, ampak tudi nekaj talenta za znanstvenika. Vse troje pa ni vedno združeno v eni osebi. Ako pa izda za kako snov, ki jo ima njegova zemlja že itak v obilici, še nekaj kron brezuspešno za isto tvarino v obliki umetnih gnojil, se mu »navdušenje« za napredek močno ohladi. Da pot do izobrazbe pelje včasih tudi po malem ovinku, ta resnica je kmetu neznan; če mu je pa znana, se mu zdi tako grda in nevšečna, da mu diskreditira tudi izobrazbo samo in njene predstavitelje.

(Konec.)

Fr. Omerza: Epigram.

Ker se učiš grščine in sem prepričan, da jo tudi znaš, veš, da se izvaja beseda epigram od grškega glagola *ἐπιγράφειν*, napisati. Samo po sebi je torej jasno, da se je rabil epigram prvotno le kot napis, in sicer na darovih, ki so jih prinašali stari bogovom. Nekaj podobnega vidiš še dandanes na različnih srčkih in srcih iz strdenja, ki ti ga prinese ta ali oni s sejma kot »odpustek«. Kmalu je prišel epigram v rabo tudi kot grobni napis. Ni mi treba torej dokazovati, da mora biti epigram kratek. Sčasoma se je pa zgubil prvotni pomen kot napis; vsaka kratka pesemca, ki izraža veselje, ljubezen ali sovraštvo, se je imenovala tudi epigram. Da pa ne ostanem samo pri razlagi imena, ti hočem pokazati danes moža, ki je sicer majhen in raztrgan ter hodi kot klient s prazno »sportulo« (košarico) proti hiši svojega patrona — kot dandanes marsikdo s krušno karto in praznim

Hej, pridite, pesmi, stojte pred mano! —
Ti, špiček? — »Se klanjam in sem epigram.« —
Odgovor kot jedro — prav kakor si sam:
lok vsekar napet, tul vedno natlačen.

Ž u p a n č i č.

želodcem od peka — pri tem pa ima toliko več opravka njegovo bistro oko in odprto uho, kolikor manj dela imajo kolesa želodca. Toda le previdno in v primerni razdalji stopaj za tem človekom, da te ne opazi! Zelo je namreč nevaren. Ne bo ti sicer razbil s kolom glave in ni detektiv, ki bi zahteval od tebe modro ali belo legitimacijo za potovanje peš, po železnici, z vozom, s kolesom, z avtomobilom po obljudenih rimskih cestah, ampak razmrcvaril bo tvoje ime, ko bo ves Rim drugi dan bral o tebi — epigram, ki ti ga je zasolil — M. Valerius Martialis.

To je torej mož, pri katerem so se učili, in želeti bi bilo, da bi se učili tudi vsi naši dobri in slabi epigramatiki, kaj je epigram. Večjega pesnika te vrste ni imel Rim in ga ne pozna ves svet. Rojen je bil okrog leta 42. po Kr. v Španiji. Ko je bil star 20 let, je prišel v Rim, kjer je postal gotovo

po posredovanju svojih rojakov retorja Seneka in Kvintiliana cliens, to se po kranjsko blizu pravi: berač. Morali so namreč te vrste ljudje hoditi vsako jutro k svojemu patronu voščiti dobro jutro in so ga spremljali, kadar se je prikazal na cesti. Kot plačilo za trud so dobivali takozvano sportulo, ki je bila v svojem začetku precej dobra. Smeli so namreč s svojim gospodom (dominus, rex) pri isti mizi jesti. Toda znano je, da dobre navade rade izginejo. Isto usodo je imela tudi sportula. Namesto hrane pri mizi so jim dajali le kaj malega domov ali pa denar. Ker je bilo to res pasje življenje, ni čudno, da so taki ljudje vedno iskali prilike, da bi jih kdo povabil na kosilo. V takih razmerah je moral biti Martialov lok vedno napet in tul vedno natlačen in epigrami so leteli vse križem in bičali zagrešene in nezagrešene napake in hibe ljudi, da je le dal duška svoji jezi. Zato so vsi epigrami vzeti iz življenja, dasi so imena večinoma izmišljena.

V tej svoji »službi« je imel torej Martial dovolj prilike in časa, da je spoznal življenje v Rimu tudi pri višjih krogih. Nesramno početje teh ljudi je izzvalo njegovo ogorčenje in v ostrih epigramih šiba njihovo umazano življenje. Zato je razumljivo, da najdemo med njegovimi epigrami tudi mnogo takih, ki niso ravno za mašne bukvice. Dasi je dobil sčasoma od nekoga posestvo pri mestu Nomentum in hišo v Rimu, je bil vedno nezadovoljen. Skušal se je prikupiti vladajočemu cesarju, hvalil Nervo in zabavljal čez Domiciana — a vse zastonj. Zato se je leta 98. vrnil iz nehvaležnega Rima v Španijo, kjer mu je podarila neka Marcela posestvo, da je ugodneje živel do leta 102., ko je umrl.

Toliko zadostuj, da boš razumel njegove sršene. Da boš pa imel tudi priliko občudovati ta veleum, dasi ne bi bil rad predmet njegovih grizočih dovtipov, naj sledi nekaj njegovih epigramov.

1.

Dobro je to, a to srednje, še več pa tu slabega bereš;
kajti drugače ne boš knjige sestavil nikdar.

2.

Tožiš, da dolgi preveč epigrami so moji, o Veloks.
Ti pa ne pišeš nikdar: krajši seveda si ti.

3.

Knjiga, ki bereš jo zdaj, Fidentinus, je moja lastnina;
ko jo pa bereš slabó, tvoje blágo se začne.

4.

Kuharju dal si ime Mistyllos, o Emilianus;
mar Taratálla potem zvati ne smel bi se moj ?¹

5.

Toži se rad Diodórus in v nógah ima bolečine.
Nič pa nikomur ne da: to je bolezen v rokâh.

6.

Sekstus, dolžan nisi nič, nič nisi dolžan, saj priznavam;
kajti dolžan je le ta, Sekstus, kdor plačati vé.

7.

Nič ne izdaš, a želiš, Mamerkus, veljati kot pesnik.
Bodi, karkoli želiš, glej pa, da nič ne izdaš!

8.

Kaj pa ovijaš si vrat, ko hočeš nam brati, s kožuhom?
Naša ušesa bi prej tēga potrebna bilâ.

9.

Šest si mi tisoč poslal, ko prosil dvanajst sem te tisoč;
da mi pa pošlješ jih šest, prosil te bodem dvanajst.

10.

»Nikdar ne kósim doma,« prisega ti Filo in res je;
kajti ne kósi nikdár, kadar povabljen ni kam.

11.

Gavrus, bogat si in star. Kdor torej darove ti pošlje,
vedi kot pameten mož: s tem govori ti: »Umri!«

12.

Bil si očesni zdravnik, zdaj delaš orožje pogubno.
Kar si počel kot zdravnik, bolje ne delaš ni zdaj.²

13.

Tuje je vse, kar imaš, z lasmi in zobmi si ponosna:
Lélija, kaj pa oko?³ — To se kupiti ne da.

14.

Novcev nič, vse prazno; kaj mi je torej početi?
Tvoje darove prodam, Regulus: kupiš jih mar?

15.

Nam si dal bele kozarce, zakaj je tvoj, Pontikus, pisan?
Bel mar kozarec izdal vina bi vrsti nam dve?⁴

16.

Sedma že žena je to, ki krije jo, Fileros, njiva.
Nihče ni več še dobil, Fileros, z njive kot ti.

17.

Kakšno korist da imam od vile, sprašuješ me, Linus?
Linus, ne vidim te več, to je velika korist.

18.

Nos ima Tongiliánus, prepričan sem, prav nič ne dvomim;
Tongiliánus zares nos ima in samo nos.

19.

Kaj zavijaš si glávo, moj Karinus?
Ker lasjé te bolé in ne ušesa.⁵

20.

Ene poljubljaš na usta, a drugim daš, Póstumus, desno.
»Kaj ti je ljubše, povej!« praviš. Le róko mi daj!⁶

21.

Márijú smrad iz ušesa prihaja, se temu li čudiš?
Téga si, Nestor, ti kriv, ker na uho govoriš.

22.

Kadar popivaš vso noč, obljubiš mi, Pólio, kar čem,
zjutraj pa nič mi ne daš. Pólio, zjutraj raj' pij!

23.

»Zdaj še živim, nič ne dam, po smrti bom dal ti,« obetaš.
Sámo če nisi bedak, Maro, že veš, kaj želim.⁷

24.

Laže gotovo, kdor pravi, da, Zóilus, ti si hudoben:
nisi hudoben ti res, ampak hudoba si ti.

25.

Poglej, deset je tisoč dal za plašč Basus,
najlepši tirski kroj. Pri njem ima dosti.
»Je kupil tak cenó?« Ne bo nikdár plačal.

26.

Starim čudiš samó se, moj Vacéra,
mrtev pesnik samó je tebi slaven.
Daj, odpusti, te prosim, moj Vacéra:
vredno smrti pač ni, da tebi ugajam.

27.

Vedno brez mene popivaš in sam se gostiš, o Luperkus.
Čakaj me, našel sem pot, dobro zasólil ti bom.
Jezem sem. Dasi me prosil, pošiljal boš k meni vabila —
»Kaj boš pa storil? Povej!« Prišel bom, vedi, zares.⁸

28.

Z nami zvečer je še kósil Andrágoras židane volje,
zjutraj pa mrtev je bil, mrtev Andrágoras naš.
Kaj je umrl tak naglo, sprašuješ me, dragi Favstinus?
Videl zdravnika je v snu: bil je Hermokrates sam.

29.

»Le Maronila žena moja bo draga,«
Gemélus pravi, prosi, daje dar, sili.
Je tak li lepa? Grše celi svet nima.
Pa kaj ugaja, kaj ga vleče k nji? Kašlja.⁹

30.

Štiri imela zobe si, če, Elija, prav se spominjam:
prvi je kašelj ti dva, drugi izdril pa dva.
Zdaj pa brez vseh si skrbi in cele smeš kašljati dneve;
kajti ko prazno je vse, dela za tretjega ni.

31.

Kadar kričijo vsi vprek, ti tãkrat postaneš zgovoren,
Névolus, ter se ti zdi, češ, da si že advokat.
V takem slučaju seve vsak lãhko je gostobeseden.
Glej, zdaj pa tiho so vsi, Névolus, z d a j kaj povej!

32.

Kaj pa o Kólhidi¹⁰ pišeš in kaj o Tiéstu,¹⁰ prijatelj?
Kaj ti je Nioba¹⁰ mar, kaj o Andrómahi¹⁰ veš?
Zatè najboljša je snov Devkalion,¹¹ meni verjemi,
al pa če to ti ni všeč, Fáeton¹¹ ljub ti naj bo.

33.

Čudiš se, da ne dam ti svojih pesmic,
dasi prosiš jih vedno, Teodórus,
ter zahtevaš jih vedno? Vzrok je velik:
da mi ti ne poslal bi svojih pesmic.

34.

Kadar poslala si zajca, si rekla, o Gélia, vĕdno:
 »Markus moj, sedem zdaj dni lep bo ostal ti obraz.«¹²
 Ako me nimaš za norca in res je, kar deš, golobica,
 z zajcem gostila se ti, Gélia, nisi nikdar.

35.

Vsak dan užíval je strup Mitridátes, ker bal se je smrti,
 da bi ne škodila nič grozna pijača mu kdaj.
 Tak si previden i ti, ki vedno slabo obeduješ,
 da ti umreti ne bo, Cina moj, níkdar gladú.

36.

»Cina«, Cínamus pravi, »prav se zovem.«
 Cina, ni li to tuje našim ustom?
 Ko bi Furius prej ti torej rekli,
 Fur bi klicati zdaj te vsakdo moral.

37.

Prvo, moj Cina, je to, da daš mi, če kaj te bom prosil,
 drugo za tem je pa to: Cina, odreci takoj!
 Ljubim ga, Cina, kdor da; ne sovražim pa, kdor mi odreče:
 ti mi pa, Cina, ne daš in ne odrečeš takoj.

38.

Kaj je, da vedno po miri dišijo mi tvoji poljubi,
 níkdar drugačen ni duh, kaj naj porečem na to?
 To se sumljivo mi zdi, da Póstumus, dobro dišiš le:
 dobro pač ta ne diši, kdor le predobro diši.

39.

Kaj sem zagrešil, o Fojbos, kaj vam se zameril, o Muze?
 Muza, šaljivi tvoj dar pesniku škodi samó.
 Póstumus vedno poprej le na pol me poljubljal je usten;
 kaj pa je zdaj že začel? Zdaj mi poljubljal obe.

40.

Póstumus, hvala za to, da pol le poljubljaš mi usten,
 vendar dovolim pa rad: Vzemi od tega še pol!
 Hočeš mi dati še več, neizrecno storiti uslugo?
 To polovico zase, Póstumus, celo imej!

41.

V letu ti enem zbolíš desetkrat, pa tudi še večkrat,
 v škodo pa tebi to ni, škodo imamo le mi.
 Glej, kadarkoli ozdraviš, želiš, da ti damo darove.
 Ni, Polihármus, te sram? Bodi le enkrat bolan!

42.

Knjige naj pošljem ti v dar, me, Kvintus, priganjaš in prosiš.
 Nimam jih, a jih ima Trifon v knjigarni dovolj.
 »Kupim naj ta-le drobiž in mečem denar za te pesmi?
 Nisem neumen tako.« Kvintus, glej: jaz tudi ne.

43.

Ležal bolan sem doma in prišel si, Símahus, k meni,
 vendar ne sam, pripeljal s sabo učencev si sto.
 Sto me je tipalo rok, a mrzlih kot led na severu:
 mrzlice nisem imel, Símahus, zdaj jo imam.

44.

Hišo uničil požar Teodóru je pesniku. Revež!
 To li je, Muze, vam všeč? Fojbos, ugaja ti to?
 Kolik zločin, hudodelstvo in greh so storili bogovi:
 hiša zgorela je res, pesnik pa živ je ostal.

45.

Mažeš lase si, Lentínus, in misliš, da zdaj si mladenič,
 ko si nenadoma vran, malo poprej pa labud.
 Varati vseh pa ne moreš, Proserpina ve, da si sivček:
 masko potégnila bo z gláve ti kmalu, mladič.

46.

Ne povem, le nikar me ne sprašujte,
 kdo je Póstumus neki v moji knjigi.
 Je-li treba tegà, da žalim dušo,
 ki poljublja me zdaj, a te poljube
 tak lahkó nad menoj maščuje strášno?¹³

47.

»Sestomer vedno imaš v epigramih,« mi Tuka očita.
 Tuka, navada je to, slednjič pa, Tuka, se sme.
 »Toda predolgo je to.« Navadno je, Tuka, in sme se.
 Ako je krajše ti všeč, distihe beri samó.
 Slušaj, skleniva zavezo, da meni dovoljeno bodi
 pisati dolg epigram, ti ga pa beri nikar.

48.

Gélius vedno le zida: glej, danes postavlja si prage,
 vratom zdaj ključe ravná ter si je kupil zapah;
 zdaj ti popravlja to okno, zdaj onega tamkaj spreminja,
 sámó da zida naprej. Dela, a vse le zato:
 Ako prijatelj ga prosi na pósodo nekaj denarja,
 »Zidam,« mu reče lahkó. Kratko in vsega je prost.

49.

Joka se Eros bridkó, ko pisane gleda kozarce,
 gleda služabnikov broj, mizo vso polno jedí.
 Revežu vzdih se globok izvije na trgu z dna duše,
 ker bi pokupil rad vse ter si odnesel domov.
 Mnogo je takih kot Eros, le súho oko jim ostane;
 res se smeji jim obraz, srce pa toči solzé.

50.

Ko te na pósodo prosim brez jamstva, mi praviš, da nimaš;
 če pa zastavim poljé, tákrat seveda imaš.
 M e n i kot staremu znancu verjeti ne smeš, Telesinus,
 polju pa mojemu smeš, d r e v j u zaupati vse?
 Karus te, glej, je ovadil: naj priča, pomaga ti polje!
 Druga si iščeš izgnan: pólje naj spremlja te tja!

51.

Zóila mrzlica trese: bolezní odeja je kriva.
 Kajti čemu mu škrlat, áko je Zóilus zdrav?
 Zglavnik egiptski čemu in bađer sidonski dišeči?
 Zve li kdo, kak je bogat, če ne postane bolan?
 Kaj ti je treba zdravnikov? Vse pusti Maháone!¹⁴ v miru!
 Hočeš postati li zdrav? Z mojo se plahto pokrij!

52.

Kar si mi dobrega storil, še pomnim in pomnil bom vedno.
Kaj je tedaj, da molčim? Póstumus, ti govoriš.
Kadar omenim le kje, o tvojih dobrotah le zinem,
vsakdo takoj zakriči: »To mi povedal je sam.«
Dveh ni potreba pri tem, kar láchko le eden opravi:
hočeš, da ja z govorim? Dobro, a glej, da molčiš.
Póstumus, meni verjemi: čeprav so veliki darovi,
vrednosti nimajo nič, če se bahá, kdor jih da.

53.

Ko se Filóstratus vračal je iz Sinuése ponoči —
vrelci tam zdravi teko — krov svoj najeti išoč,
skoro bi grozna ga smrt kot Elpenorja bila zadela;¹⁵
kajti po dolgih drdral stópnica^h vznak je do tal.
Toli nevaren slučaj bi se njemu gotovo ne zgodil,
ko bi se, Vile, napil vaše bil rajši vodé.

(Konec.)

¹ Kadar opisuje Homer priprave za slavnostni obed, vedno ponavlja ta verz: *μισυλλόν τ' ἄρα τῶλλα*
καὶ ἀμφ' ὀβελόστον ἐπειραν (zrežejo drugo na drobno, nabodejo kose na različne). — ² T. j. ljudi moriš kot prej.
— ³ Imela je namreč samo eno oko. — ⁴ Stari namreč niso imeli na mizi litra, ampak strežniki so nosili
vino v kozarcih iz mešalnega vrča na mizo. — ⁵ Da skrije plešo. — ⁶ Zakaj, ti pove epigram 38, 39, 40, 45.
— ⁷ Da naj Maro hitro umre. — ⁸ Luperkus ga vabi le takrat, kadar ve, da Martial ne more priti. —
— ⁹ Torej bo kmalu umrla. — ¹⁰ Epos, drama, pesem. — ¹¹ voda, ogenj. — ¹² To je bila stara vraža. —
¹³ Da ga bo še bolj poljubljal. — ¹⁴ T. j. zdravnike. Mahaon, Asklepijev sin, je bil izvrsten zdravnik. —
¹⁵ Elpenor je bil tovariš Odisejev. Pri Kirki se je napil. Ko je nastal ropot, je skočil po konci, padel
vznak čez lestvo in si zlomil vrat.

Dr. I. Samsa: Sokrat.

(Dalje.)

3. Učitelj življenja.

Sokratov učenec Platon nam v spisu »Symposion« (filozofski obed) pripoveduje, kakšen vtis je napravil Sokrat na nadarjenega, a strastnega ljubljena atenskega salona, na mladega Alkibiada. Cvet atenskega razumnštva je povabljen na večerjo k pesniku Agatonu — v proslavo njegovih sijajno uspehlih dramatičnih iger. Med duhovitimi govori kroži vrč od gosta do gosta. Pozno v noč priropota Alkibiades iz neke druge družbe, napije Sokratu in na poziv, naj govori, je takoj pripravljen, a izjavi, da v Sokratovi navzočnosti ne more govoriti o ničemer drugem kakor o Sokratu. Sokrat privoli pod pogojem, če bo Alkibiades govoril le resnico. »Jaz trdim,« začne Alkibiades, »da je Sokrat najbolj podoben onim silenom v naših kipar-

nah, katere izdelujejo kiparji tako, da imajo znotraj cev ali votlino, kjer se, če se odpró, pokažejo kipi bogov.¹ Trdim pa tudi, da je podoben satiru² Marsiju. Da si vsaj po zunanosti tem (silenom in satirom) podoben, o tem pač niti sam ne dvomiš, o

¹ Silen — star, plešast, grd, a vendar moder vzgojitelj in spremljevalec vinskega boga Bakha. Obliko spačenih silenov so imele votle posodice, v katere so spravljali male krasno izdelane kipe. (Prim. naše mozičke kot nabiralnike.) Značilna primera za Sokratovo nelepo zunanost in njegovo čudovito duševnost.

² Satiri so bili kozlom podobni Dionizovi spremljevalci. Marsias je posebljenost frigijske godbe na piščal. Ko je Atena opazila, da ji piskanje na piščal kazni lica, je vrgla piščal proč, Marsias jo je pobral in hotel prekositi Apolonovo godbo na kitaro. Apolon ga je premagal in obesil njegovo kožo v frigijskem mestu Kelainai. (Satiri in sileni — poniglavci, spake — počitujejo Sokratovo zunanost.)

Sokrat; podoben pa si jim tudi v drugih ozirih, le poslušaj! Ali nisi čarovnik, in sicer zagonetnejši nego oni (Marsias); kajti oni je znal z glasom svojih ust in s spremljevanjem glasbila (piščali) očarati ljudi in jih še zdaj očaruje, kdor gode po njegovih napevih. Kajti ti napevi¹ čudovito prevzamejo vsakega, kdor je dovzeten za božje skrivnosti — pa naj jih proizvaja dober piskač ali pa slaba sviravka; so pač božanskega izvora. Ti pa se od njega (Marsija) le v tem ločiš, da vršiš isto (ravnotako očaruješ ljudi) brez sredstev samo s svojimi besedami. Kadar slišimo koga drugega govoriti ali kadar slišimo dobrega govornika, ki pripoveduje govor koga drugega, se takorekoč nihče ne zmeni za to; kadar pa tebe kdo sliši ali če kdo tvoje besede pripoveduje, smo vsi pretreseni in prevzeti, pa naj jih sliši ženska ali mož ali otrok — in naj bo tisti, ki jih pripoveduje, še tako nespreten. Može, če se vam ne bi moral zdeti popolnoma pijan, bi vam pod prisego povedal, kaj se je godilo in se še sedaj godi v meni pod vtiskom njegovih besedi. Kajti kadar ga slišim, mi srce polje bolj, kakor če bi bil zamaknjen, in solze me oblijejo. Vidim pa tudi prav mnogo drugih, ki se jim enako godi. Ko sem slišal Perikleja² in druge izvrstne govornike, sem pač mislil, da dobro govore, a kaj takega nisem nikdar doživel in nikdar mi ni bila duša tako vznemirjena in nikdar se nisem srdil nad tem, da živim tako hlapčevsko življenje.³ Vsled tega Marsija (Sokrata) pa se mi je pogosto zdelo, da tako življenje, kakršno živim, ni več vredno življenja.⁴ In da to ni res, tega, o Sokrat, ne boš trdil. Prisilil me je priznati, da se brigam za atenska vprašanja, samega sebe pa zane-

marjam kljub temu, da mi toliko manjka (za pravo življenje). S silo si zamašim ušesa pred temi sirenskimi glasovi in bežim, da ne ostanem vedno na istem mestu in se pri tem ne postaram. Samo pri tem človeku se mi godi, kar se mi pri nikomer drugem ne: samo pred njim me je sram.⁵ Zavedam se namreč, da ne morem ugovarjati njegovim opominom, ko pa odhajam, me obvlada želja po veljavi in časti pri ljudstvu.² Zato se ga ogibljem in bežim in, kadar ga vidim, me je sram tega, kar sem mu pritrdil (a ne storil). Včasih bi rad videl, da bi ga ne bilo na svetu; a če bi se to zgodilo, vem, da bi se še mnogo bolj jezil, tako da ne vem, kako mi je pri tem človeku«...³

Ni ga mesta v stari literaturi, kjer bi bil tisti večni boj med dobrim in zlim v človeški duši globlje in nazorneje naslikan, nego ga slika tu Alkibiades — pod Sokratovim vplivom. Kaj je vendar učil ta mož, da je imel tak vpliv na najrazboritejše duhove? Poslušajmo!

Sokrat je svoje sodobnike opozoril na resna vprašanja o življenju. Alkibiades mu mora priznati, da se briga za atensko politiko, a zanemarja svoje lastno življenje. Sokrat pravi: Najprej se ukvarjaj s samim seboj. Premisli, kaj delaš! Kaj je pravzaprav to, kar počenjaš? Človek presoja pojave navadno pod prvim najmočnejšim vtiskom, a ta vtisek je lahko napačen, nepopoln; zato je treba vse naše življenje in njegove vrednote, naše mišljenje in hotenje na novo premisliti in presoditi, zato — pravi sofistika — je treba nad vsem dvomiti, a negativna sofistika ne pride do pozitivnih vrednot. Sokrat pa pravi: Da, zdvomiti je treba nad vsem, to pa zato, da dobimo pravi odgovor na najvišja živ-

¹ νόμοι αὐλοῦδικοί so imeli čudovito moč na poslušavce.

² Perikleja so zaradi njegove mogočne besede imenovali grmečega Jupitra.

³ ustrezajoč strastem.

⁴ Čudovita moč Sokratove besede. Trenotno je Alkibiades popolnoma pod oblastjo Sokrata, ki ga je prepričal o njegovem zgrešenem življenju, a ne more kreniti na pravo pot. »Video meliora proboque, deteriora sequor«...

⁵ Alkibiades se sramuje priznavati Sokratu, da drugače živi nego uvidi in priznava, da je prav.

² Takrat — I. 416. — je bil Alkibiades na višku svoje moči in ljubljene atenske demokracije; za Sokratova vprašanja ni imel časa. Kmalu nato — po ponesrečeni sicilski ekspediciji (hermokopidska obravnava) — je postal izdajalec svoje domovine.

³ Platon, Symposion 215 B — 216 C.

ljenjska vprašanja. Treba je predvsem pravega spoznanja, pravih pojmov o kreposti, o hotenju in življenju. S to zahtevo je Sokrat utemeljil nov način mišljenja, namreč kritično presojevanje in opredelitev pojmov. Če veš, kaj je prav, boš to tudi storil, krepost je spoznanje — v tem stavku vršiči Sokratova filozofija in etika. Zato moraš poznati najprej samega sebe, svoje napake in potrebe. Zato izprašuje in preiskuje samega sebe in druge o njihovem življenju, o njihovem delu. Njegov študij je človek. Naravoslovska vprašanja (o postanku sveta itd.), s katerimi se je do tedaj bavila grška filozofija, smatra Sokrat za brezplodna, ker se največji misleci v teh vprašanjih ne ujemajo. Zato študira samega sebe in druge, da bi se poučil od njih; a tu se pokaže, da tudi drugi (politiki, rokodelci, pesniki) nimajo pravih pojmov o svojih dolžnostih, da še manj nego on. Odtod tista Sokratova ironija, ki se nam smehlja iz njegovih pogovorov. Sokrat začne pogovor o vsakdanjih navadnih rečeh, vpraša n. pr., kaj je naloga sedlarja, katero sedlo je dobro, kaj je dobro sploh itd.; vprašanje si ogleda od raznih strani, opozarja na nasprotja, enostransko pojmovanje popravlja, izpopolnjuje, tako kaže, kaj spada k bistvu stvari in kaj ne, in tako pride do pravih pojmov o stvareh. Sokratova etika (*ἠθικός* — nauk o pravoslovju) je hkrati dialektika (*διαλέγομαι* — pogovarjam se, modrujem).

V čem obstoji ta vednost, ki je hkrati krepost, Sokrat ni natančno povedal. Splošno pravi Sokrat: krepost je vednost, kaj je prav in dobro. Pobožen je n. pr. tisti, ki ve, kaj je prav nasproti bogovom, pravičen tisti, ki ve, kaj je prav nasproti ljudem. Toda po katerem merilu naj presojava, kaj je prav in dobro? Po božji postavi, pravi Sokrat. Toda kako naj božjo postavijo spoznamo? Tu je Sokrat prišel v zadrego in je zato kot vrhovno merilo svoji etiki vzel načelo: Prav in dobro je to, kar duši koristi, slabo je to, kar ji škoduje. Skrb za dušo smatra Sokrat za prvo nalogo človeškega življenja. O življenju po

smrti se Sokrat ne izraža s popolno gotovostjo. Smrt se mu je zdela odhod v bolj blažene kraje, vendar mu je v duši tičal dvom: morda pa je smrt le kakor večni sen brez sanj. Ko se je pred smrtjo poslovil od prijateljev, je dejal: »Čas je, da grem, jaz da umrjem, vi da živite. Kaj pa je boljše, vedo nesmrtni bogovi; človek, mislim, da nobeden ne ve.« To vprašanje je

Velesovo: Kremser-Schmidt, Sv. Katarina.

osvetlilo šele krščanstvo z žarom svojega nauka. — Vprašanje o najvišjem pravcu in merilu etike preide končno v vprašanje: Kaj je človekov cilj? Kaj je zmisel njegovega življenja? In na to vprašanje daje šele krščanstvo popolnoma jasen in zadovoljiv odgovor.¹

¹ Prim. prekrasno »Knjigo o življenju«. Spisal Aleš Ušeničnik. Izdala Leonova družba za l. 1916.

Na vprašanje o najvišjem pravcu človeških svobodnih dejanj naravna etika ne more dati zadovoljivega odgovora. Vprašanje: kaj je dobro in kaj je slabo? je rešilo šele krščanstvo, ki uči, da je pravi vzrok tega razločka neskončno sveto bistvo božje. Bog sam je merilo dobrega in slabega, kar je v soglasju z božjo voljo, je dobro, kar ji nasprotuje, je slabo. Vrhovno merilo prave etike je torej božja volja; ta pa se nam javlja v verskem razodetju, katero hrani katoliška Cerkev. — In še eno usodno zmoto ima Sokratova etika, namreč trditev: vednost = krepost. Kdor vé, kaj je prav, ta tudi stori to. Že Alkibiades je ovrigel to Sokratovo trditev, ko je priznal, da ima Sokrat prav, a vendar tega ni storil, kar mu je Sokrat priporočal. Sokrat ni upošteval pri tem nauku svobodne človeške volje. Kajti ako bi bilo to res, kar Sokrat uči, bi moral vsak nujno to storiti,

kar uvidi, da je zanj prav in dobro. In vendar vemo iz svojega lastnega doživljanja, da ravnamo lahko proti svojemu boljšemu prepričanju. Saj toži celo sv. apostol Pavel: »Čutim drugo postavo v svojih udih, ki nasprotuje postavi moje duše.« Svobodna volja pač hoče vedno le dobro, a ne voli vedno prave, trajne, večne dobrine. To sta spoznala že druga dva misleca za Sokratom, Platon in Aristoteles, a popolnoma pojasnilo je to skrivnost zopet šele krščanstvo s svojim naukom o izvirnem grehu, vsled katerega je naš um otemnel in volja oslabela. — Tudi Sokratovo umovanje nam je dokaz, v kako obupni nejasnosti in negotovosti je tavalo človeštvo, dokler mu ni pokazalo krščanstvo — večnih ciljev onstran groba. V taki temi brez vse rešne poti pa tava tudi človek, ki je v življenju zgubil »sled zarje onostranske gloriije«.

(Konec.)

Goethe: Mignon.

1. Citron cvetoch Ti li znan je kraj?
Oranžni znan Ti temnolisti gaj?
Mehák pod solncem veje veter tam,
zaslanja mirta, sinji lovor hram.

Poznaš ta kraj?

Oh tja, oh tja
s Teboj, s Teboj bi, ljubi, šla!

2. Poznaš tam dvor, na stebrih svod visi,
žari dvorana, soba se blešči
in sohe mramorne strmijo v me:
»Kaj so, otrók, storili ti ljudje?«

Poznaš ta dom?

Oh tja, oh tja
s Teboj, branitelj moj, bi šla!

3. Poznaš goró pa pot, ki čeznjo gre?
V megláh tam mula išče si stezé.
Po dupljah starih zmajev rod živi,
se kruši čer in val čez njo bobni.
Poznaš ta pot?

Oh tja, oh tja
na pot, moj oče, idiva!

Prevel J. Mohorov.

Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev.

Sv. Polikarp.

(Dalje.)

Ἐρχοιτες οὖν τὸ παιδάριον, τῇ παρασκευῇ περὶ δείπνου ὥραν ἐξηλθον διωγμῆται¹ καὶ ἰππεῖς μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς ὄπλων ὡς ἐπὶ ληστήν τρέχοντες. Καὶ ὁπὲ τῆς ὥρας συνεπελθόντες ἐκείνον μὲν εἶρον ἐν τινι δωματίῳ κατακείμενον ἐν ὑπερφῶ· κάκειθεν δὲ ἠδύνατο εἰς ἕτερον χωρίον ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη εἰπῶν· „Τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γενέσθω.“ Ἀκούσας οὖν αὐτοῦς παρόντας, καταβάς διελέχθη αὐτοῖς, θαυμαζόντων τῶν παρόντων τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ τὸ εὐσταθές,² καὶ ἡ³ τσοαύτη σπουδὴ ἦν τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον πρεσβύτην ἄνδρα. Εὐθέως οὖν αὐτοῖς ἐκέλευσε παρατεθῆναι φαγεῖν καὶ πιεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ὅσον ἂν βούλωνται, ἐξητήσατο δὲ αὐτούς, ἵνα δῶσιν αὐτῷ ὥραν πρὸς τὸ προσεύξασθαι ἀδεῶς.⁴ Τῶν δὲ ἐπιτροφάντων σταθεῖς προσηύξατο πλήρης ὢν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ οὕτως, ὥστε ἐπὶ δύο ὥρας μὴ δύνασθαι σιωπῆσαι καὶ ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἀκούοντας, πολλοὺς τε μετανοεῖν ἐπὶ τῷ ἐληλυθέναι ἐπὶ τοιοῦτον θεοπρεπῆ πρεσβύτην.

Ἐπεὶ δὲ ποτε κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύσας ἀπάντων καὶ τῶν πρόποτε συμβεβληκότων⁵ αὐτῷ, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε καὶ ἀδόξων καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ὥρας ἐλθούσης τοῦ ἐξιέναι, ὄνῳ καθίσαντες αὐτὸν ἤγαγον εἰς τὴν πόλιν, ὄντος σαββάτου μεγάλου. Καὶ ὑπήντα αὐτῷ ὁ εἰρηναρχος Ἡρώδης καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ Νικήτης, οἱ καὶ μεταθέντες αὐτὸν ἐπὶ τὴν καροῦχαν⁶ ἔπεθον παρακαθεζόμενοι καὶ λέγοντες· „Τί γὰρ κακὸν ἐστὶν εἰπεῖν· Κύριος καίσαρ, καὶ ἐπιθῆσαι καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα καὶ διασφῆσαι;“ Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, ἐπιμερόντων δὲ αὐτῶν ἔφη· „Ὅδὲ μέλλω ποιεῖν, ὃ συμβουλευέτέ μοι.“ Οἱ δὲ ἀποτυχόντες⁷ τοῦ πείσαι αὐτὸν δευρὰ ῥήματα ἔλεγον αὐτῷ καὶ μετὰ σπουδῆς καθ-

ἦρουν αὐτόν, ὡς κατιόντα ἀπὸ τῆς καρούχας ἀποσῆραι τὸ ἀντικνήμιον. Καὶ μὴ ἐπιστραφεῖς, ὡς οὐδὲν πεπονηῶς προθύμως μετὰ σπουδῆς ἐπορεύετο, ἀγόμενος εἰς τὸ στάδιον, θοοῦβου τηλικούτου ὄντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς μηδὲ ἄκουσθῆναι τινα δύνασθαι.

Τῷ δὲ Πολυκάρπῳ εἰσιόντι εἰς τὸ στάδιον φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο· „Ἰσχυε, Πολύκαρπε, καὶ ἀνδρίζου.“ Καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδεὶς εἶδεν, τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων οἱ παρόντες ἤκουσαν. Καὶ λοιπὸν προσαχθέντος αὐτοῦ, θοοῦβος ἦν μέγας ἀκουσάντων, ὅτι Πολύκαρπος συνείληπται. Προσαχθέντα οὖν αὐτὸν ἀνηρώτα ὁ ἀνθύπατος, εἰ αὐτὸς εἶη Πολύκαρπος. Τοῦ δὲ ὁμολογούντος, ἔπειθεν ἀρνεῖσθαι λέγων· „Αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν!“ καὶ ἕτερα τούτοις ἀκόλουθα, ὡς ἔθος αὐτοῖς λέγειν· „Ὅμοσον τὴν καίσαρος τύχην, μετανόησον, εἰπον·⁸ Ἄλγε τοὺς ἀθέους.“ Ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμβροθεῖ τῷ προσώπῳ, εἰς πάντα τὸν ὄχλον τὸν ἐν τῷ σταδίῳ ἀνόμων ἐθνῶν ἐμβλέψας καὶ ἐπισείσας αὐτοῖς τὴν χεῖρα, στενάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· „Ἄλγε τοὺς ἀθέους.“ Ἐγκειμένον δὲ τοῦ ἀνθυπάτου καὶ λέγοντος· „Ὅμοσον καὶ ἀπολύω σε, λοιδορήσον τὸν Χριστόν!“ ἔφη ὁ Πολύκαρπος· „Ὀγδοήκοντα καὶ ἕξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδὲν με ἠδίκησεν· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου τὸν σώσαντα με;“

Ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος· „Ὅμοσον τὴν καίσαρος τύχην!“ ἀπεκρίνατο· „Εἰ κενοδοξεῖς, ἵνα ὁμώσω τὴν καίσαρος τύχην, ὡς σὺ λέγεις, προσποιεῖ δὲ ἀγροεῖν με, τίς εἰμι, μετὰ παρησίας ἄκουε. Χριστιανός εἰμι. Εἰ δὲ θέλεις τὸν τοῦ χριστιανισμοῦ μαθεῖν λόγον, δός ἡμέραν καὶ ἄκουσον.“ Ἐφη ὁ ἀνθύπατος· „Πείσον τὸν δῆμον.“ Ὁ δὲ Πολύκαρπος εἶπεν· „Σὲ μὲν κἂν λόγον ἠξίωσα· δεδιδάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμέναις τιμῆν κατὰ τὸ προσήκον, τὴν μὴ βλάπτουσιν ἡμᾶς, ἀπονέμειν· ἐκείνους δὲ οὐκ ἠγοῦμαι ἀξίους τοῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς.“

¹ zasledovalci, preganjalci — ² τὸ εὐσταθές = ἡ εὐστάθεια, mirnost — ³ ἡ gl. slovar 3. — ⁴ nemo-teno — ⁵ intr. — ⁶ voz — ⁷ ne posreči se mi.

⁸ εἶπον je imper. aor. s končnico šibkega aor.

Ὁ δὲ ἀνθρώπατος εἶπεν· „Θηρία ἔχω, τούτοις σε παραβαλῶ, ἐὰν μὴ μετανοήσης.“ Ὁ δὲ εἶπεν· „Κάλει, ἀμετάθετος γὰρ ἡμῖν ἢ ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χεῖρα μετανοία· καλὸν δὲ μετατίθεσθαι ἀπὸ τῶν χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια.“ Ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτόν· „Πυρὶ σε ποιήσω δαπανηθῆναι, εἰ τῶν θηρίων καταφρονεῖς, ἐὰν μὴ μετανοήσης.“ Ὁ δὲ Πολύκαρπος εἶπεν· „Πῶρ ἀπειλεῖς τὸ πρὸς ὄραν καιόμενον καὶ μετ’ ὀλίγον σβεννόμενον· ἀγνοεῖς γὰρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβεῖσι τηρούμενον πῦρ. Ἀλλὰ τί βραδύνεις; φέρε, ὁ βούλει.“

Sv. Polikarp.

»Pišemo vam, bratje, o mučencih in o blaženem Polikarpu, ki je s svojim mučeništvom končal preganjanje, kot da bi mu pritiskal pečat. Skoro vse namreč, kar je bilo pred tem, se je zgodilo, da bi nam Gospod z nebes pokazal, kaj je mučeniška smrt po evangeliju. Polikarp je namreč hrepenel, da bi bil izdan, kakor je to storil tudi Gospod, da bi ga tudi mi posnemali, ne oziraje se samo na lastno blaginjo, ampak tudi na blaginjo bližnjega.¹ Znamenje prave in trdne ljubezni je namreč, če želimo, da bi se ne samo mi rešili, ampak tudi vsi bratje.

Blažena in plemenita je bila torej mučeniška smrt vseh, ki so umrli po volji božji. Kdo ne bi namreč občudoval njihove plemenitosti, stanovitnosti in ljubezni do Gospoda? Dasi so bili tako razmesarjeni od biča, da se je videl do notranjih žil in arterij organizem telesa, so vztrajali, da so jih celo okoli stoječi pomilovali in se jokali; oni so se pa izkazali tolike junake, da ni nobeden izmed njih niti zagodrnjal niti zastokal. S tem so nam vsem pokazali, da so bili najplemenitejši mučenci Kristusovi v oni uri, ko so jih mučili, brez telesa, ali bolje, da je bil v njihovi družbi Gospod, ki jih je podpiral. In gledajoč na Kristusovo milost so prezirali muke sveta in si tako v eni uri odkupili večno kazen. In ogenj

trdosrčnih mučiteljev se jim je zdel mrzel. Pred očmi so namreč imeli željo, da bi ubežali večnemu ognju, ki nikdar ne ugasne, z očmi srca so pa gledali kvišku, kjer čakajo one, ki vztrajajo, dobrine, ki jih nobeno uho ni slišalo, nobeno oko ni videlo, nobeno človeško srce občutilo,¹ njim jih je pa Gospod pokazal, ker niso bili več ljudje, ampak že angeli. Enako so prestali grozne muke tudi oni, ki so bili obsojeni k divjim zverem: metali so jih na ostro kamenje in na druge načine različnih muk trpinčili, da bi jih pripravil trinog, če bi mogel, z vztrajnim mučenjem do tega, da bi zatajili vero.

Mnogo se je izmišljal hudobni duh proti njim; toda hvala Bogu! Kajti pri nobenem ni nič dosegel. Kajti plemeniti Germanikus, ki se je tudi izvrstno bojeval z zvermi, je osrčeval njihovo bojzljivost s svojo stanovitnostjo. Ko ga je namreč hotel prokonzul² pregovoriti in mu rekel, da pomiluje njegovo mladost, je sam s silo nase naščuval zver, da bi se hitreje rešil njihovega krivičnega in brezbožnega življenja. Zaraditega se je vsa množica strmeč čudila pogumu bogoljubega in bogaboječega rodu kristjanov in zavpila: »Proč z brezbožneži! Poišči Polikarpa!«

Ko je pa neki Frigijec, z imenom Kvintus, ki je nedavno prišel iz Frigije, zagledal divje zveri, se je ustrašil. A ravno ta je bil, ki je samega sebe in nekatere druge s silo pripravil do tega, da so se prostovoljno javili. Tega je prokonzul z neprestanimi prošnjami pregovoril, da je prisegel in daroval. Zaraditega torej, bratje, ne hvalimo onih, ki se sami izdajo, ker ne uči tako evangelij.³ Ko je pa občudovanja

¹ I. Kor. II, 9. Izaija LXIV, 4: Nekdaj ni bilo slišati, tudi na uho ni prišlo, oko ni videlo, razen tebe, o Bog, kar si pripravil njim, ki te čakajo.

² ἀνθρώπατος je bilo za rimskih cesarjev ime prokonzula v vsaki rimski provinci. Malo prej se imenuje trinog, ker je vodil preiskavo in mučenje kristjanov. V tem slučaju je bil to L. Statius Kvadratus.

³ Mt. X, 23: Kadar vas bodo pa preganjali v tem mestu, bežite v drugo. Resnično, povem vam, ne bodo obhodili mest izraelskih, dokler ne pride Sin človekov.

vredni Polikarp to prvič slišal,¹ se ni prestrašil, ampak je hotel ostati v mestu; toda večina mu je prigovarjala, da se naj umakne. In umaknil se je na neko pristavo ne daleč od mesta, kjer je bival z nekaterimi tovariši. Noč in dan ni nič drugega delal kot molil za vse in za cerkev vesoljnega sveta, kakor je imel sploh navado. In ko je tako molil, je imel tri dni, preden so ga prijeli, prikazen in videl, da njegovo zglavje gori v ognju; in obrnil se je k svojim tovarišem in jim rekel: »Živega me morajo sežgati.«

In ko so ga neprestano iskali, se je

¹ da je namreč ljudstvo vpilo: »Poišči Polikarpa!«

preselil na drugo pristavo in takoj so bili za njim, ki so ga iskali. In ko ga niso našli, so prijeli dva mlada suznja, izmed katerih ga je eden na natezalnici izdal. Bilo je pa tudi nemogoče, da bi ostal skrit, ker so ga izdali domači. In irenarh¹ — isto ime kot kekleromenos — s priimkom Herodes, ga je takoj odpeljal v dirkališče, da postane deležen Kristusa in dopolni svojo usodo, njegovi izdajalci pa naj prejmejo isto kazen kot Judas!«

Slakar Jožef,
šestošolec, št. Vid.

¹ Irenarha je izvolil prokonzul v vsakem okraju izmed desetih mož, ki so mu jih nasvetovali. Njegova naloga je bila, da je hudodelce prijel in jih izročil višji oblasti.

Dr. Iv. Svetina: Diferencialni in integralni račun.

X.

(Dalje.)

Določeni integral.

1. Iz diferenciala kake funkcije moremo neposrednje dobiti le nedoločeni integral, kateremu moramo pripisati še neznanu stalno količino k :

$$\int f(x)dx = F(x) + k.$$

Ako poznamo $F(x)$ za argument x_1 , t. j. $F(x_1)$ in za argument x_n , t. j. $F(x_n)$, odpade nedoločena količina k , ako prvi integral odštejemo od drugega. Tako dobimo **določeni integral**, ki ga pišemo:

$$\int_{x_1}^{x_n} f(x)dx = F(x_n) + k - F(x_1) - k = F(x_n) - F(x_1)$$

ter čitamo: Integral $f(x)dx$ od x_1 do x_n je $F(x_n) - F(x_1)$

$$\int_{x_1}^{x_n} f(x)dx = F(x_n) - F(x_1).$$

2. Določeni integral se jako lepo uporablja zlasti v geometriji, pa tudi v fiziki, tehniki itd. Tu hočemo pokazati njegovo uporabo za **kvadraturu krivulj**, to je za določitev ploščine, ki jo omejuje dana krivulja, ali med dvema točkama ležeči del krivulje, ordinati teh točk in abscisna os.

V poslednjem odstavku pa hočemo dostaviti še nekatere posebne zglede o uporabi določenega integrala v geometriji.

Slika 7. nam predstavlja krivuljo, katere enačba je:

$$y = f(x) \dots 1.)$$

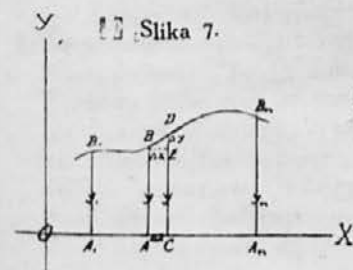
Določiti hočemo ploščino:

$$A_1 A_n B_n B_1 = P$$

$$OA_1 = x_1; OA = x; OA_n = x_n$$

$$A_1 B_1 = y_1; AB = y; A_n B_n = y_n$$

$$A_1 A B B_1 = p; ACDB = \Delta p.$$

Ploščina p je izpremenljiva in se poveča, ako se poveča x ; torej je tudi xova funkcija: $p = F(x) \dots 2.)$

Kakovost funkcije $F(x)$ nam sedaj še ni znana.

Ako povečamo x za Δx , se poveča y za Δy in p za Δp .

Če pomeni ε ulomek, ki je < 1 , je:

$$\Delta p = y \cdot \Delta x + \varepsilon \cdot \Delta x \cdot \Delta y$$

$$\frac{\Delta p}{\Delta x} = y + \varepsilon \cdot \Delta y$$

Ako je prirastek Δx neskončno majhen, je neskončno majhen tudi prirastek Δy , torej tudi $\varepsilon \cdot \Delta y$ in se proti končni količini y lahko zanemari. Iz $\frac{\Delta p}{\Delta x}$ pa nastane $\frac{dp}{dx}$; torej:

$$\frac{dp}{dx} = y = f(x)$$

$$dp = f(x)dx$$

$$p = \int f(x)dx = F(x) + k \dots 3.)$$

Enačba 3.) nam pove, da je poprej še neznan funkcija $F(x)$ integral, ki ga dobimo, ako integriramo diferencial dane funkcije $y = f(x)$. Nedoločeno količino k lahko odpravimo. Ako je namreč v enačbi 3.) $x = x_1$, je $p = 0$, in ako je $x = x_n$, je $p = P$; torej:

$$\left. \begin{array}{l} 0 = F(x_1) + k \\ P = F(x_n) + k \end{array} \right\} \text{prvo enačbo odštejemo od druge:}$$

$$P = F(x_n) - F(x_1) = \int_{x_1}^{x_n} f(x)dx.$$

Ploščina, ki jo omejuje med dvema točkama ležeči del krivulje $y = f(x)$, ordinati teh točk in abscisna os, je torej enaka določenemu integralu diferenciala $f(x)dx$ med tema dvema točkama.

$$P = \int_{x_1}^{x_n} f(x)dx = F(x_n) - F(x_1) \dots 4.)$$

S pomočjo enačbe 4.) je mogoče izračunati vsako ploščino, ako sta izpolnjena dva pogoja: 1.) da je dana funkcija krivulje $y = f(x)$, 2.) da znamo diferencial te funkcije integrirati.

S pomočjo določenega integrala se na sličen način izračuna dolžost krivulje med dvema točkama, ali obseg geometrijskega lika, površje in prostornina telesa, ako integriramo v pristojnih mejah en diferencial dotičnega geometrijskega tvora.

Iz enačbe 4.) je tudi razvidno, da je **določeni integral vsota** neskončno mnogo neskončno majhnih količin. Ako si namreč mislimo v sliki 7.) med y_1 in y_n potegnjenih neskončno mnogo ordinat: $y_2, y_3 \dots y_{n-1}$, ki so druga od druge oddaljene za neskončno majhno količino dx , je ploščina

$$P = \int_{x_1}^{x_n} f(x)dx = y_1 dx + y_2 dx + y_3 dx + \dots + y_n \cdot dx.$$

(Konec prih.)

Dr. I. Pregelj: Književni pomenki.

Neuk, neknjiževni človek bere leposlovno knjigo in jo uživa naivno. Uživa jo tako, kakor bi uživala jaz in ti težko skladbo, sonato, oratorij. Ne razumeva glasbenih zakonov, nauka o harmoniji, kontrapunktu, ne poznava teorije glasbene umetnosti, umetnino samo vendar uživava, uživava bolj materialno. Tako sva uživala midva literaturo, ko sva začela brati »Robinzona«, »Žalost in veselje«, »Miklovo Zalo«; zdaj se je najino obzorje razširilo, pri šolskem pouku in s privatno pridnostjo sva vsaj deloma spoznala nekaj umetniške teorije, nekaj estetike, poetike in književne slovstvene zgodovine. Kadarkoli vzameva zdaj leposlovno delo v roke, je umeva premotriti z nekakega strokovnjaškega stališča; knjigo uživava kritično. Prečitajva v tem načinu nekaj novih slovenskih leposlovnih del! Začniva s povestjo »Študent naj bo«, ki je izšla pred leti v »Mentorju«. Kdo je avtor? Ne imenuj knjige, ne da bi vedel za pisatelja. Finžgar ti ni neznan. Morda veš celo kaj več o njem, prečital si to in ono iz njegovega peresa in mi moreš postreči z lastno literarno oceno Finžgarjevega pisateljevanja. Poskušaj! Finžgar je slovenski duhovnik, pobratim pokojnega pesnika Medveda, izraziť v svojem krščanskosocialnem stanju; on izpoveduje prave katoliške misli v življenju in knjigi. Književno delujoč bogati slovensko slovstvo v vseh mogočih vrstah pesništva, predvsem pa si je zaslužil priznanje kot mojstrski pripovednik epik, dasi je tudi v drami morda prvoribitelj za pravo slovensko narodno igro. Njegova pripovedna dela so romani in povesti, katerim zajema snovi iz ljudskega življenja, socialnega pokreta in iz heroične dobe slovenstva. S temi deli je bil predvsem najjačji sotrudnik »Dom in Sveta«, kjer se je izkristaliziral v izrazito pesniško osebnost, ki razume vseskozi moderno zagrabitni pereč življenski problem in ga obdelati z nedosegljivo realistično, ki jasno kaže umetniško naravo njegovo: Finžgar je vseskozi zdrav človek, brez sence vsiljive tendenčne moralizacije, brez madeža sentimentalno romantičnega dekadentizma. Tako nekako bova označila Finžgarja kot pisatelja. Zdaj preberiva tebi in šoli pisano povest »Študent naj bo«. Povejva vsebino povesti. To je dokaj lahko. Prvošolec Francelj pade, dasi se trudi, da bi radi staršev storil svojo dolžnost. Vzroki dijakove nezgode so stanovanjske razmere in okoliščine. Pisatelj si je zastavil tedaj nalogo, da nariše v svoji povesti življenski razvoj mladega dijaka, ki pride v popolnoma nov svet, s kmetov v

mesto, in se tu seznanj z novim načinom življenja, z novimi ljudmi. Predočuje nam dijaka, ki ne more preko zavirajočih ga okoliščin in doživi resno, dasi še ne absolutno tragedijo. Tako je izpolnil pisatelj prvo nalogo leposlovnega dela: ustvaril je simpatično osebnost in izrazil konkretno veliko pedagoško misel, konkreten slučaj pogrešenega vzgojevanja. Pisatelj je stopil s to povestjo tedaj v vrsto pisateljev, ki so napisali znamenita vzgojnoproblematična dela. »Študent naj bo« sodi v vrsto povesti, kakor so Debevčevi »Vzori in boji«, Dickensov »David Copperfield«, Daudetjev »Jack« i. p. V literaturi imenujemo taka dela, ki prikazujejo biografično razvojno zgodbo in neprilike mladih ljudi, »vzgojne romane ali povesti«. Jasno ti bo, da bi mogli te vrste slovstvo nazvati tudi s širšim imenom psihologičnega slovstva. S tem pa Finžgarjeve povesti še ne poznava povsem. Vprašanje je, s katerimi svojimi sredstvi, v kakem slogu, skratka, kako piše Finžgar. Tu vidiš dvoje: Finžgar ume pripovedovati zanimivo, živahno, dramatski, in ume vpletati v epično celino divne lirske, subjektivno občutene orise, čustvuje globoko. Ponekod stopa objektivno nad slog, ki ga piše, n. pr. v partijah, ko navaja direktno besede strogega razrednika, govori po ustih Jaka, Julija ali »pilončka« Matevžka. Koj začutiš ironijo, ali kakor bi Finžgar sam rekel: stopil sem si za hrbet. Opazil si tudi, da sicer pesnik prav nič ne opisuje svojih oseb. To je moderno. Oseba ne sme biti opisana, vstati mora pred teboj iz govornih besedi, iz dejanj, torej strogo dramatski. Tudi vidiš, da so vse osebe v povesti čudno realne, ne pa pretirane. So naravne in vendar toliko ostro črtane, da jih moreš poznati, ločiti, morda zaslutiti v njih tipe slovenskih, ljubljanskih ljudi. Ne zabi študirati pri Finžgarju še predvsem njegov jezik in krasni izraz. Zlasti opaziš koj, da Finžgar iz naroda bogati književni jezik, uvaja v knjigo lepe, narodne izraze po zgledu največjih pisateljev. Prim. bušiti, prežaljen, žužnjati, podričan, strnič, potegon, negodnik, rešta, reta, štrame, živina se oceja, ciza, cijaziti i. p. Kako pristnoslovensko je povedano: možina mesto mož, štiridesetlarski možak, pohaja, kakor odtrgan kosem megle, prebito sršenasto gleda, z desetico v žepu, za vratom gospod i. p. Kaj pa oblika z vratmi? Ti je ne smeš pisati, Finžgar je priznan pisatelj in jo je, dasi je tudi za Finžgarja lapsus. Vidiš, tako je to! Slučaj je sicer podoben Goethejevemu heksametrom s sedmimi naglasi.

(Dalje.)

ᾠ ξεῖν ἄγγελον . . .

8. junija 1916 je prišla na naslov dijaške kongregacije v Št. Vidu nakaznica za 100 K. Podpisan je bil kadet Franc Kastelic; na odrezku je bilo povedano, da je to njegova gaža za junij. Sprejel sem znesek — pa nisem vedel, da je to oporoka prebлага mladenciča. Čakal sem pisma — pa došlo je kratko poročilo: 6. junija je padel pri Asiagu c. in kr. kadet abiturient Franc Kastelic (doma iz Metnaja pri Zatičini). Najboljši gojenec, skrit biser šentviškega zavoda, med zglednimi najzgodnejši.

Beati immaculati in via, qui ambulat in lege Domini. Med te te morem uvrstiti, dragi

Franc Kastelic.

Franc. Neomadežen celo življenje! »Nikdar nisem pri njem nič slabega videla ali slišala,« priča njegova mati, »nikdar se ni pregrešil zoper hišni red,« priča jo vzgojitelj njegovi.

Živahnost in veselost, prijaznost in ljubeznivost, združena s finim zunanjim obnašanjem, je razodevala plemenito, čisto dušo. Marljiv kot čebelica ni zapravljal ne minute za učenje določenega časa; in če mu je ostajalo kaj prostega časa, ga je vestno uporabil za učenje tujih jezikov in za glasbo; stopiti je hotel kdaj v svetišče Gospodovo. Bil je tudi vsa leta med prvimi odličnjaki.

Bil je izklesan, kristalno čist, pa krepak železen značaj. Pa če je bilo treba stopiti v

opozicijo proti celemu razredu, Kastelic je imel to moč. Treba je precej krepke volje, da je kdo tudi v vojski abstinent, kot je bil Kastelic do konca. Precej železa mora imeti v krvi dijak, ki prakticira tudi v počitnicah vajo pogostnega ali celo vsakdanjega sv. obhajila; Kastelic je to vršil, dasi je imel tri četrt ure do svoje župne cerkve v Zatičini.

Ljubezen do Marije je docela polnila njegovo srce, zato pa nobena druga ljubezen ni imela dostopa v njegovo dušo. Tej ljubezni se ni nikoli izneveril. Ko so 7. decembra 1915 padale na Oslavju granate okoli njega in se je zemlja tresla od bobnenja topov, je on v svojem jarku obnavljal svojo posvetitev: Maria, eligo te hodie denuo in dominam, advocatam et matrem.

Mir z Bogom in pa otroška vdanost do Matere božje sta bila vira tiste izredne neskaljene veselosti, ki jo poudarjajo vsi kot karakteristikon njegovega značaja. Nikdar nisimo opazili žalostne poteze na njegovem obrazu; pač . . . enkrat je bilo, spominjam se ure in kje je bilo, kot prefekt kongregacije ni našel pri tovariših pričakovane sprejemljivosti, in takrat sem videl, da so se igrale solze v njegovih očeh. In ko je ležal mrtev na asiaških brdih, še tedaj so se smehljale njegove ustne.

Cel značaj, pa tudi cel krščanski vojak. Izrednim potom je bil povišan v kadeta, njegove prsi je krasila mala srebrna hrabrostna svetinja, ob drugi priliki si je zaslužil z neustrašenim dejanjem še odličnejše odlikovanje, a zglasiti se ni hotel v svoji ponižnosti; po smrti je bil odlikovan v drugič.

Ko je padel dvajsetletni fant, so za malokaterim vojaki tako odkritosrčno žalovali, kot za njim.

»Škoda je bilo mladega življenja,« piše prijatelj, »še bolj vzorov in načrtov, ki jih je nosil v srcu. Milo se mi stori, če pomislim nazaj, ko sva na sprehodih kovala načrte za bodočnost in si jih zaupala drug drugemu. In njegovi so bili res lepi in škoda, stokrat škoda jih je za v grob. Gotovo mu smrt ni bila težka. Umreti s sladko zavestjo, da je vedno in povsod storil svojo dolžnost, da izpolnjeva eno najvišjih dolžnosti vrača življenje Njemu, ki mu ga je dal, ali je težko?«

Kastelčev grob še ni ozelenel, minulo še ni en mesec in v daljni Galiciji je padel 3. jul. 1916 drugi abiturient, Franc Rode (doma z Rov), zadet v glavo. Odšel je, da bi prepeval v nebesih vekočaj, ker petje in godba sta mu bila pol življenja. Rad je pomagal doma na

Rovih na koru in na društvenem odru in velik del prostega časa je porabil za aranžma raznih predstav. Oče in mati sta gojila velike nade, pa Bog ga je zgodaj hotel imeti pri sebi, da mu prepeva večno slavo.

Franc Rode.

Če te, ljubi bralec »Mentorjev«, po vojski zanese pot na sever v kraljevi Krakov, napravi še kratek izlet na pokopališče v Rakovicah, poišči tam 35. kolono, 1. vrsto, in pri 51. številki se ustavi, zakaj tukaj počiva truplo, v katerem je prebivala plemenita duša; odšla je gledat obličje božje 9. avgusta 1916 ob tri četrt na 2. uro popoldne, oblagodarjena z milostjo sv. zakramentov za umirajoče. Sedmošolec Franc Jenčič (doma iz Podgorja pri Kamniku), gojenec zavoda sv. Stanislava, čaka tamkaj sodnjega dne. Vseskozi zgleden dijak, nadarjen, priden, nežno pobožen, kongreganistom zgled in vzor. Učil se je šolskih predmetov, učil jezikov, petja in godbe, vse, da bi mogel kdaj koristno in uspešno delovati v vinogradu Gospodovem.

Bolest mi duši dušo, ko se spominjam besed, ki jih je govoril, neizrekljivo žalosten, nekaj mesecev pred smrtjo: »Slutim, da ne bom dosegel tega, po čemer hrepenim.« Ni mu bilo

dano, da bi stopil v svetišče božje kot duhovnik, pa Bog mu je dal še večjo milost: stopil je v nebesa kot svetnik.

»Lansko leto« — tako poroča o njem njegov tovariš — »je Bog hotel, da sva tudi pri vojakihi prišla k isti kompaniji. Vedno sem občudoval njegovo mirno naravo, krotkost, pridnost, predvsem pa pobožnost. Ako so bili napori na vajah in zdaj na fronti še tako veliki, ni nikoli tožil ali se jezil; vse je prenašal z največjo potrpežljivostjo. S svojimi ljudmi tu pri vojakihi je bil do skrajnosti ljudomil; vse je njegova smrt zelo potrla. Predvsem je pa meni najbolj hudo za njim, ker mi je bil v teh resnih in nevarnih urah odvet najboljši moj tovariš in prijatelj... 3. avgusta, popoldne okoli 1. ure, smo dobili ukaz, da zavzamemo postojanke, ki jih je začasno sovražnik zasedel. To je bila težka naloga za nas, ali za kranjske Janeze (prideljen je bil 8. pešpolku) ne pretežka. Šli smo naprej in naprej. Vaš Francelj je bil vedno med prvimi. Naenkrat je zaropotala sovražna strojna puška in zadet je bil v obe kolena. Za silo so ga brž obvezali, a kri mu je še tekla... Nazaj ga ni bilo mogoče takoj odnesti, ker so imeli sanitejci mnogo dela. Slučajno sem tudi jaz prišel k njemu, bil je še pri polni zavesti, in se od njega poslovil. Tožil mi ni prav nič, prosil me je le vode...«

Franc Jenčič.

Nepozaben mu spomin!»

Drugi tovariš je pripomnil: »Bog mu daj večni mir in nam milost, da bi se še na tem svetu spokorili, ki smo se včasih rogali njegovemu zglednemu življenju!« Kogar bogovi ljubijo, umrje mlad! (Menander.)

Zgodovinske anekdote.

Političen klovn. Te dni je umrl najpopularnější Rus, po vsem svetu znani klovn Durov. Bil je iz ugledne rodovine; mati mu je bila ona znana jahalka Durova, ki je sledila Napoleonovi armadi na umikanju iz Rusije in se proslavila z največjimi junaštvi. Nemirna materina kri je delovala v sinu. Namenjen je bil za vojaški stan, prišel je v vojaško šolo v Petrograd in bil sprejet med carjeve paže. A šola mu ni ugajala, trinajst let star je ušel in se pridružil potujočemu cirkusu. Zlasti se je odlikoval po bistrem opazovanju živali, ukrotil je tudi najbolj divje. To mu pa ni zadostovalo; pečal se je tudi s politikom in pod krinko klovna povedal marsikaj, česar bi nihče drugi ne smel. Potoval je po celi Evropi in Ameriki in povsod izborno nastopal kot nekak srednjeveški dvorni norec. Najbolje se je pa počutil doma na Ruskem; pravil je v areni take stvari, da bi bili vsakega drugega takoj zaprli.

Nekoč je imel veliko predstavo v Petrogradu. Pri predstavi je bil tudi general Gresser, policijski načelnik petrogradski, strah prebivalstva. Durov pripelje dva velikanska prešiča v cirkus, skoro enako velika, in vpraša po nemško: »Welches von den beiden ist gresser (größer)?« Odgovoril mu je hrupen smeh in mnogo pisanih pogledov na generala.

Tudi nekega drugega generala je imel na piki, policijskega načelnika v Odesi. Pisal se je Zeleni (Zeljni); hudo je gledal na to, da ga je vsakdo prav ponižno pozdravil. Beseda zelen ima seveda tudi pomen nedozorelosti. General se sprehaja po mestnem parku in pride do klopi, kjer prav po domače sedi Durov. Ta seveda generala popolnoma ignorira, kaj šele, da bi vstal; samo malo smehlja se. General se zadere: »Ali ne boste vstali?« — »Kdo pa ste, ker se tako derete, ljubi moj?« — »Ali me ne poznate? Jaz sem Zeleni.« — Malomarno pravi Durov: »Tako, tako, kadar boste enkrat ‚Dozoreli‘, bom vstal pred Vami, prej pa ne.«

Za časa ministra Višnegradskega je bil rubelj prav hudo padel, skoro nobene vrednosti ni imel. Durov pripelje nekega izborno dresiranega prešiča v cirkus, posiplje po tleh več bankovcev raznih držav, tudi več rubljev, ter ukaže prešiču, naj mu jih znosi skupaj. Vse je žival pobrala z rilcem, ognila se je le rubljev; zacvilila je, kadar je šla mimo njih, kakor da bi bilo nemoogoče pobrati jih. Tedaj stopi Durov pred občinstvo, se prikloni in reče: »Kako naj pa tudi taka majhna živalca dvigne rubelj, če ga še Višnegradski ne more!«

Durov je imel avtografski album s podpisi skoro vseh znamenitejših ruskih pisateljev in umetnikov. Gorki n. pr. je napisal: »Dobro

seme sejete, ker bičate slabosti z zasmehom. Dal Bog, da doživite sadove svojega delovanja.«

Jung je izdal knjižico: Stillings Taschenbuch für Religion. Poslali so mu nato ta-le epigram:

Auch die Religion bequemt sich zum Taschenformate,
Geht sie dir nicht in das Herz, geht in die Tasche sie doch.

Lessing je šel z znanci na izprehod. Prišli so mimo vislic, viselo je tam truplo zločinca. »Napravite hitro kak verz na ubogega grešnika,« prosi eden od družbe. Lessing pravi: »Nič lažjega: Hier ruht er, wenn der Wind nicht weht.«

Domisljavnost učenjakov je večja kakor navadno mislimo. Letošnjo jesen je umrl v Parizu znameniti kirurg Doyen. Ne dosti manj dober kirurg je bil pa profesor v Lipskem Thiersch; tudi ta je že mrtev. Pride nekoč k njemu klient in ga prosi, naj mu da priporočilno pismo na Doyena, češ, poskusil bom še z njim. Thierschu se je moral to seveda zamalo zdeti, če ga njegov klient popusti in gre takorekoč k tekmeču. Zato ni napravil ravno najprijaznejšega obraza. »Ali mislite, da me bo Doyen zapodil, ker sem Nемец?« — »Tega ne. Samo nekaj Vas bo vprašal.« — »Kaj pa?« — »Vprašal Vas bo, odkod prihajate, in ko mu boste povedali, da iz Lipskega, Vam bo rekel: Pojdite k Thierschu, on Vas bo ravno tako ozdravil kot pa jaz.«

Rumenjak. Slavní pariški pévec Levasseur je sodeloval nekoč pri dobrodelnem koncertu v korist predmestnih ubožcev. Izrecno je bil izjavil, da ne sprejme nobenega plačila. Bogati tamošnji župnik je povabil po koncertu umetnike na mal obed. Hotel je napraviti Levasseurju na vsak način malo veselja, in ko ta vzdigne prt, vidi pod njim piruh. Odpre ga in ven pade pet cekinov-napoleonov. Vljudno se obrne k župniku in mu reče: »Gospod župnik, gotovo veste, da rad jem kuhana jajca, ne veste pa najbrž, da jem samo beljakovino. Zato Vas prosim, dajte rumenjak revežem.«

Dobro jo je izvozil. Benjamin Disraeli, sloviti angleški minister, je bil leta 1876. povišan v lorda Beaconsfield in obenem poklican v gosposko zbornico ali hišo lordov. Kakor povsod je pa tudi na Angleškem vpoklic v gosposko zbornico nekaka penzija, in nobeden ga ni vesel. Kmalu potem se snide z nekim drugim članom hiše lordov. Ta ga vpraša, če je zadovoljen z novo častjo. Disraeli pravi: »Povem Vam samo, da se zdím sam sebi mrtev ali živ pokopan; tedaj pa opazi na obrazu svojega tovariša nezadovoljnost, se hitro popravi in nadaljuje z visokim navdušenim glasom, sladko se se smehlja: »in v deželi blaženih.«

Geografske drobtine.

Prebivalci Vatikana. Med vojsko so večkrat govorili o poslanikih pri papežu, o tujcih v Vatikanu itd. Statistika nam pravi: Ob izbruhu vojske z Italijo je bilo v Vatikanu okoli 3900 ljudi, in sicer 3274 Italijanov, 525 tujcev na račun in stroške svete stolice in okoli 100 mož švicarske telesne straže.

Amerikanski bizon izumira čimdalje bolj. V narodnem parku Yellowstone so jih našli pred dvajsetimi leti še 400, sedaj jih je komaj tucat. Neki bogatin imenom Dooley je pa hotel to krasno žival na vsak način rešiti; kupil je pred 25 leti »otok antilop« v Velikem slanem jezeru in dal prepeljati tja 26 bizonov. Prostora so imeli dovolj, saj meri otok 12.000 hektarov, miru pa tudi, nihče ne sme streljati tam. Uspeh je prav izvrsten, samo l. 1913. n. pr. se je pomnožilo njihovo število za 26 novih telet, torej za število vseh prvotnih naseeljencev.

Starost generalov. Koncem l. 1915. je bil od 20 angleških generalov najmlajši star 46 let, najstarejši 60, povprečno pa 54. Od dvajset nemških pa 34, 72 in 63,5; če pa generalov knežjega pokolenja ne štejemo, je povprečna številka 65,7, in najmlajši nemški general je potem 62 let star. Francoskih prvih 15 generalov starost je pa ta-le: najmlajši 47, najstarejši 67, povprečno 60,5.

Indijanec Šokum Džim umrl. Komu je znano to ime? In vendar je Šokum prvi odkril zlate poljane ob reki Klondike (Klondajk) v Alaski. Navadno imenujejo Jurija Carmacka kot prvega odkritelja, a to ni natančno; pač je bil zraven, za ženo je imel sestro Šokuma. Avgusta l. 1896. se je mudil Carmack s svojima dvema svakoma v Alaski ob »reki kuncev«. Nekega večera se odstrani Šokum iz taborišča, šel je ribe lovit v bližnjo reko. Zapazil je, da ima pesek reke izredne množine zlata v sebi; to je bil začetek. »Reko kuncev« so prekrstili v »bonanca-reko« (bonanza = nahajališče ali skladišče dragih kovin). Potovalna družba je ostala kar tam in začela nabirati zlato; ni trajalo dolgo in Šokum ga je imel več stotov. Postal je najbogatejši Indijanec cele Severne Amerike, kmalu je bilo njegovo ime znano po vsej Uniji in Kanadi. V Alasko se je vлил cel tok zlatokopov, mnogobrojne čete so drle tja, vsak je hotel čez noč obogateti. — Prim. Kalifornijo ali pa Avstralijo, kjer so celo policisti ušli iz službe, tako da so bila ostala avstralska mesta brez vsake straže. — Carmack, njegova žena, Šokum Džim in drugi Indijanec Kultus Carlo so imeli sedaj dosti in so se napotili z nabranim boğa-

stvom v mesto Seattle (Setl). Prvič v življenju sta videla Indijanca mesto belih ljudi; povsod so zijali vanju kot odkritelja Klondajka; zato je napravilo to mesto nanju velikanski vtis. Spoznala sta tudi vrednost zlata, kupila sta vse, ne oziraje se na visokost cene, obleko, meso, žganje, sladkarije itd. Čim bolj sta kupovala, tem večje veselje sta imela v zapravljanju. Slednjič sta dobredno metala s polnimi rokami denar z okna prvega hotela v Seattle. Šokum je vsakega obiskovalca po knežje pogostil; ni jih manjkalo. A zakladi so začeli giniti, s prav malim zneskom je odšel nazaj v svojo domovino. Zadnja leta je pa tako ubožal, da je moral škof Mompas skrbeti zanj, sicer bi bil zašel v največjo bedo. Ne vemo, če mu je sploh kdo hvaležen za odkritje zlata, kajti tako bogastvo navadno ne prinese sreče.

Kaj vse ljudje jedó. Čim manj kulture, tem navadnejša je hrana. Okus je pa zelo različen. V srednji Afriki je gnijoče meso največja slaščica, zlasti če je polno črvov. Črnci in severoafrikanjski Arabci v puščavi napravijo iz kobilic in neke vrste muh nekaj kruha, drugje pa zažgo domačini griče termitov in jedo le-te pražene. Na otočju Samoa se sladkajo z nekim črvu podobnim morskim proizvodom, palolo. Menda je to isto kot trepang. V Patagoniji in ob obrežju Rdečega morja zagrebejo ribe in jih použijejo šele potem, ko imajo primerni »duh«. Da so papagaji povsod dobrodošli, je znano; manj čitamo o raznih martinčkah, a jih povsod jedó, zlasti leguana, krokodila in ali-gatorja. Opice so priljubljene vsepovsod. Kakšen čuden okus imajo Kitajci, o tem čitamo vsak dan: psi, mačke, podgane, miši, vse je dobro. A ne samo to, prirejajo na več načinov plavuti morskega soma, trepang, salangina gnezda, mladike bambusa, lilijne gomolje itd., slaščice, ki se jih navadijo polagoma tudi Evropci. Zelo radi imajo Kitajci tudi debelega belega črva, živečega v bambusu. Mi bi rekli: br! Japonci pa prinesejo na mizo nekoliko opečeno ribo, ki se mora še gibati, ko jo režejo. Sicer so pa v Evropi okoli l. 1500 gosi ravno tako mučili. Tudi želvino meso režejo doli na jugu navadno iz živega ven; pravijo, da sicer smrdi. Želva torej ne sme smrdeti. Avstralski črnci pojedó vse črve; da bi jih le dosti bilo! Tudi neka vrsta prsti ima svoje odjemalce. Vsak po svoje. Da so priprave včasih dolgoletne, nam poročata n. pr. H. Dold in Limejling v Šanghaju; preiskovala sta gnila jajca, znano kitajsko slaščico. Kako si jih pripravijo, je sicer tovarniška skrivnost, vendar poznamo približno način konserviranja. Jajca obdajo z mešanico pepela, luža, prsti, riževih lupin, apna in vode ter jih položijo po 500 do

1000 v veliko posodo, jih pokrijejo zopet z ono mešanico ter jih pustijo ležati več let, celo 10 do 15 let. Ko jih odprejo, so čisto segnita, neznosno smrdeča; notranjščina je popolnoma spremenjena, trda in splošno rjavkasto-zelenkasta. Kakšen je okus, o tem ne zvedemo ničesar. Zmeraj so v njih bakterije, a ljudem nič ne škodujejo, vsaj dosedaj niso mogli zaslediti nikakih tozadevnih znakov.

O starokitajski vojaščini. Splošno so Kitajci na glasu kot jako malo bojevit narod, čisto nasprotno s telesno toliko slabšimi Japonci. Vendar pa je bila na Kitajskem vpeljana splošna vojaška dolžnost že takrat, ko so se pri nas borili še z najemniki: vpeljala jo je že dinastija Čov, ki je začela vladati okoli 1100 pred Kristom. Skrbeli so tudi za to, da niso vpoklicali preveč vojakov nankrat, da ne bi gospodarstvo preveč trpelo. Glede vojevanja so se Kitajci kmalu začeli brigati za nekako mednarodno pravo. Zmagovalec je moral po bitki pomagati tujim in domačim ranjencem, je moral častno pokopati padle brez vsake razlike in pomiriti njihove duhove z daritvami. V starodavnih časih že je bilo določeno, da se glasnikom ne sme nič zgoditi. Zdelo se jim je celo primerno počastiti nasprotnika, ki se je odlikoval po hrabrosti ali človekoljubnosti; sovražni vojskovodje so si večkrat še med bitko izkazovali medsebojno spoštovanje, pošiljali so si pozdrave in darove. Seveda pa opazimo poleg visoke kulture tudi znake velikega barbarstva. Čisto predpotopna se nam zdi navada, da so odrezali vsem ujetnikom levo uho in shranjevali te trofeje potem v svetiščih, kar so delali Japonci še v 16. stoletju. Imeli so na Kitajskem prejinslej tudi lepo navado, škodovati sovražniku z zastrupljenjem vodnjakov in rek. Da pa vse to tako natančno vemo, se imamo zahvaliti vojnim poročevalcem, ki so jih Kitajci tudi že imeli. Državni zgodovinar je spremljal kneza v vojsko in si vse zapisal kot očitavec. Večkrat so taka poročila prav lepa.

Starost pisave pri semitskih narodih. Da se je pri starih narodih mnogo več pisalo, kakor bi bil v prejšnjih časih kdo samo v sanjah slutil, je zdaj zgodovinska resnica. Dandanes vemo, da je pisava pri semitskih narodih mnoga starejša kakor pa teokratska država judovska. Najmanj 500 let pred Mozesom (živel

okrog 1400 pr. Kr.) so imeli Egipčani in Asirci ne le hierogliffe in klinopise na spomenikih in kamnih, ampak tudi kurzivno pisavo na papiru. Tell-Amarna-pisma spričujejo, da je ob Mozesovem času imel že vsak majhen mestni kralj v Kanaanu in v Feniciji svojega pisarja. Iz Knjige Sodnikov VIII., 14 je razvidno, da je bil neki meščan iz Soccoth zmožen zapisati listino 77erih imen. Ta dejstva nam ne pojasnjujejo samo tega, kako je mogoče, da se nahaja v svetopisemskih knjigah starega zakona toliko genealogij, ampak nam kažejo, da je bilo možno in da je verjetno, da so se nahajali pri Judih poleg svetopisemskih zapiskov tudi drugi, stari seznamki rodov. M. S.

Saturnov svetlobni obroč je pravzaprav odkril že Galileo Galilei, in sicer v septembru leta 1610. in natančneje v aprilu 1611. V prekipavajučem veselju je pisal Belisariju Vinta, prvemu ministru velikega vojvoda Cosima II., da je odkril neverjetno čudo, namreč, da Saturnen ni ena sama zvezda, ampak sestavljen iz treh, ki se dotikajo, pa se medseboj ne gibajo in ne preminjajo. Ker je hotel še natančneje opazovati in se je bal, da bi ga kdo drugi ne prehitel, je sporočil italijanskim in drugim zvezdoslovcem svoje odkritje s sledečim anagramom:

Smaismrmilmepoetaleumibunenugttaviras.

Vsi so vedeli, čemu jim je poslal to nesmiselno zvezo črk, a pravilno sestaviti jih ni znal nihče. Kepler je domneval, da je gotovo zopet kaj novega videl na Marsu, zato je postavil anagram v sledeče besede: »Salve, umbistineum geminatum, Martia proles.« Dasi je porabil vse črke, vendar ni zadel tega, kar je imel Galilei v mislih. Na pritisk prijateljev in celo Rudolfa II. samega je slavni zvezdoznanec razodel svojo skrivnost. Iz navedenih črk je sestavil sledeči latinski stavek: Altissimum planetam tergeminum observavi. (Opazil sem, da je najvišja premičnica trojna.) Mislil je namreč, da obstoji Saturnen iz treh zvezd, ki stoje druga poleg druge v obliki oOo. Dasi je bilo to odkritje še zelo nepopolno, je vendar napotilo druge učenjake, da so naprej preiskavali. Tako je Huyghens že l. 1655. konstatiral obliko obroča, Cassini l. 1715., da je obroč dvojen, in Bond je l. 1850. odkril še tretji temni obroč, ki ga svetla koncentrično oklepata. Sestoji pa ta trojni obroč iz nebrojne množice telesc, ki kakor nezatni meseci brže okrog Saturna.

